
16:de årg. 1913.

Februari.

N:r 1.

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIFVEN AF

PONTUS E. FAHLBECK

Pris för årgång 6 kr.

Lösnummer af detta häfte kostar 2 kr.

LUND

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP.

Prenumerationsanmälan.

Statsvetenskaplig Tidskrift utkommer under 1913 efter samma plan och under samma ledning som innevarande år.

Tidskriften skall, med undvikande af ett alltför strängt anlitande af den vetenskapliga framställningens yttre former, likväl städse söka meddela ett fullt vetenskapligt innehåll dels genom *uppsatser* i politik — detta ord taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels genom kortfattade *meddelanden* från hithörande områden. Tidskriften kommer dessutom att meddela kortare *anmärningar* och *granskningar* af nyutkomna statsvetenskaplig litteratur, hufvudsakligen svensk men vid förekommande tillfälle äfven norsk och dansk.

Tidskriften vill för öfrigt, utan att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet, och härutinnan vågar den öck hoppas på framgång, då från olika håll bidrag utlofvats eller eljest för framtiden ställts i utsikt af vårt lands mest framstående författare på statsvetenskapernas område.

Tidskriften kommer att redigeras af undertecknad med biträde af Biblioteksamanuensen K. TYNELL såsom redaktionssekreterare.

Tidskriften utkommer i 5 häften om året, omfattande minst 20 ark. Prenumerationspriset blir såsom hittills 6 kr. för år. Lösa häften säljas i mån af tillgång till ett pris af c:a 50 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos «Redaktionen af Statsvetenskaplig Tidskrift, Lund».

Eftertryck utan angifvande af källan förbjudes.

Lund i december 1912.

P. Fahlbeck.

Innehåll:

Pontus Fahlbeck, Förslaget om allmän pensionsförsäkring.

Axel Bruswitz, Ett konstitutionsprojekt från frihetstiden med en kommentar från Gustaf III:s tid.

Sigfrid Wallengren, Om valplikter i Österrike.

Ragnar Lundborg, Journalistik och journalisternas utbildning.

Förslaget om allmän pensionsförsäkring.

Af

Professor Pontus Fahlbeck.

För tredje gången framlägges ett förslag till lösning af det svåra problemet att medelst allmän försäkring bereda arbetarne och andra ekonomiskt svagt ställda trygghet mot nöd vid invaliditet och på ålderdomen. De båda föregående förslagen, af 1889 och 1893, af hvilka det förra afsåg allmän folkpensionering vid 60 år genom själförsäkring, det senare efter tyskt mönster invaliditets- och ålderdoms (vid 70 år)-försäkring för arbetare allenast, ha icke ledt till resultat. Därför är önskan, att nu, då för tredje gången ett dylikt förslag framkommer, det må bära frukt, säkerligen allmän. Äfven det förhållandet, att under tiden, sedan frågan först togs upp hos oss, i flera andra länder densamma fått sin lösning eller är på väg att få det, bidrager att öka otåligheten. Frågan befinner sig alltså vid den för alla stora reformer i Sverige kritiska tidpunkt, då trögheten slår om i het-sighet, och man obesedt tager hvad som sist bjudes, blott för att få ett slut på saken. Den hast, hvarmed den officiella granskningen af kommitterades förslag enligt regeringens påbud skolat verkställas, liksom löftet i frontalet om förslagens omedelbara framläggande äro förebud härutinnan, som icke kunna misstydas. Äfven det sätt, hvarpå förslaget mottagits af den allmänna meningen, såsom denna ger sig till känna i pressen, visar, att vi nu stå vid sagda kritiska punkt.

Det är under dessa förhållanden så mycket viktigare, att den enskilda granskningen gör sin plikt. Åtskilliga sådana gransk-

ningar föreligga redan, hvilka hvar på sitt sätt lämnat betydelsefulla skäl för den i en så stor fråga nödvändiga eftertänksamheten. I det följande skola äfven vi ägna förslaget några kritiska anmärkningar, hvilka dock af flera skäl inskränka sig till de allmänna grunder, hvarpå detsamma är byggdt.

Förslaget kallas förslag om »pensionsförsäkring». Med denna benämning förbinder man gärna en föreställning, att de däri inbegripna, om ej helt och hållet, så dock hufvudsakligen genom egna bidrag bereda sig pension. Detta är emellertid endast till en mindre del fallet. Ej få erhålla sålunda pension under namn af »understöd» utan att ha lämnat något bidrag alls. Och den stora mängden, som gifvit det årliga 2-kronorsbidraget, men vid pensioneringens ikraftträdande ingen annan inkomst har, bidrager blott med $\frac{1}{6}$ till pensionen och får $\frac{5}{6}$ däraf som gåfva under namn af »pensionstillägg». Slutligen får äfven det mindre antal personer, som själfva erlagt 7 eller 12 kr. pr. år, under samma förhållanden öfver hälften af pensionen till skänks. Hafva vederbörande invalider själfva någon inkomst minskas detta pensionsstillägg, tills det vid 300 kr:s egen inkomst för man och 250 kr:s för kvinna upphör. Men sistnämnda kategorier bilda ett fåtal i jämförelse med dem, som få allt eller det mesta genom tillskott af det allmänna. En sammanställning af de bidrag, som de s. k. försäkrade lämna, och det allmännas tillskott, om förslaget 1907 varit till fullo genomfördt, bestyrker detta. Medan de förra med en årlig insats af 8,3 milj. kr. skulle efter försäkringstekniska grunder uppgå till ungefär 19 milj. kr., stiger det senare till ej mindre än 31,7 milj. kr. för år.

Benämnes förslaget *e potiori parte*, efter dess största innebörd, så bör det heta icke »försäkring» utan »pensionering». Ty sådan är dess grundkaraktär, om det ock här som mestadels eljest visar sig vara en kompromiss mellan motsatta principer. Däremot är i och för sig ej så mycket att anmärka. I en sak som denna, där så många olika hänsyn måste tagas, är knappt annat möjligt. Men ett spörsmål blir det alltid, huru mycket som den ena principen fått råda framför den andra. Därom måste meningarna helt naturligt bli delade. Och just här är den punkt — själfhjälps eller statshjälps — där min uppfattning mest afviker

från kommitterades. Det är ock hjärtpunkten uti hvarje förslag af denna art.

Själfhjälp eller hjälp af andra, försäkring eller pensionering — det är de båda motsatta utvägar, man har att välja på vid arbetarefrågans och öfverhufvud den sociala frågans lösning. Den förra principen, själfhjälp, har allmänt följts i fråga om kortvarig sjukdom; den andra, understöds- och pensioneringsprincipen, lika allmänt vid invaliditet genom olycksfall i arbetet, hvarvid likväl arbetsgifvarne, icke staten bära kostnaden. Det är beträffande öfriga fall af orkeslöshet och däraf följande oförmåga att försörja sig själf, främst åldersinvaliditet, som åtgärderna och förslagen gå åt olika håll. Medan Tyskland och efter det åtskilliga andra länder lösa problemet genom samverkan af arbetare, arbetsgifvare och staten, har man först i Danmark, sedan i de angelsachsiska länderna och Frankrike slagit in på den rena statshjälpens väg. Dock gäller detta hufvudsakligen ålderdomspensionering, icke de före viss ålder invalida. I vårt västra grannland, Norge, har åter just i dagarna framkommit ett förslag om nästan uteslutande själförsörjning i alla dessa fall. Meningarna gå, som man här af ser, utom i fråga om sjukdom och olycksfall i arbetet, i rakt motsatta spår beträffande denna kardinalpunkt i problemets lösning.

Kommittén har icke upptagit denna stora principfråga till debatt. Öfverhufvud är motiveringen af dess förslag ytterst knapphändig, utom beträffande de matematiska beräkningarna, som däremot äro synnerligen uttömmande och öfvertygande. Att icke enbart understöd af det allmänna föreslås, motiveras flerstädes med de öofverstigliga kostnader detta skulle medföra. Däremot får man mycket litet veta, hvarför kommittéen öfverhufvud anlitat statshjälp i den omfattning som skett, och som stundom kommer en att tycka, att försäkringsbidraget — 2 kr. för den stora massan af deltagare — är till blott för att ge det hela sken af själfhjälpsnatur, som det dock jämförelsevis litet är. De enda skäl af principiel natur för detta förfarande, som jag kunnat finna, är den uppfattning, som äfven Lloyd George anförde, då han genomdref sitt förslag om ålderspensioner i England, att den som under ett långt lif arbetat för sig och de sina och därvid slitit ut sig har

utfört ett samhällsnyttigt verk, som ger rätt till understöd, hvilket icke får utgå i förödmjukande former, såsom det på ett ställe heter (I, s. 20). Ett annat skäl med detta beslätadt, som här och hvar kommer till synes i betänkandet liksom sedan uti den offentliga diskussionen, är, att den föreslagna statshjälpen (31 milj. kr.) icke öfverstiger det fattigunderstöd, som nu faktiskt gifves dels af den allmänna fattigvården dels af enskilde försörjningspliktige, samt att det är för samhällets ekonomi i dess helhet likgiltigt, huru detta belopp utgår, och af hvem det betalas. Men såväl för alla enskilde understödspliktige som för de understödstagande är det vida bättre, om staten öfvertager denna understödspflicht, än att den fullgöres så, som nu sker.

Dessa argument innehålla hvar för sig ett försvar för stats-hjälp, men äro tydligen mycket svaga. De blunda nämligen alldeles för de moraliska och folkpsykologiska vådor, som ligga uti hvarje utan åtskillnad gifven allmosa. Det är ett allbekant faktum i det enskilda lifvet, att sådan hjälp ofta skadar mera än den gagnar. Den förstör hågen till själfhjälp, som bör finnas, och gör så den hjälptagande moraliskt sämre. Men skall icke detsamma bli fallet vid en allmän folkpensionering, där den hjälpande är det allmänna i sin vidsträcktaste form, staten? Skall icke på detta sätt hela folket fostras till allmosetagare, så mycket anspråksfullare som samma personer med röstsedeln kunna påverka allmosans storlek? Det är en farlig väg, som man med folkpensioneringen är inne på. Staten kommer att betraktas som en försörjningsanstalt, på hvilken allt större anspråk skola ställas, tills det gamla *panem et circenses*, bröd och förlustelser, bli det suveräna folkets fordran, till skada för det allmänna och fördärf för de enskilde.

Visserligen har icke kommitterades förslag omfattat stats-hjälpens grundsats så, som skett i Danmark, Australien och England. Tvärtom måste man erkänna, att det med berömvärd försiktighet gått fram på denna väg. Men själfva vägen är farlig, ty den bär bort ifrån själfhjälpen, hvilken ock i förslaget inskränkts till ett minimum. Själfhjälpen måste dock vara idealet i fråga om afhjälpande af fattigdom, allra helst då det gäller hela folket omfattande åtgärder. Hjälp af andra, vare sig det allmänna eller

enskilde, bör tillgripas, först när hjälp med egna krafter ej förslår eller, såsom beträffande obotligt sjuka, idioter, vanföra m. fl., ej är möjlig. Att gå därutöver och i st. f. folkförsäkring bjuda folkpensionering, är ett farligt experiment. Det kommer framtiden otvifvelaktigt att utvisa.

Mot dessa invändningar förslå ej de ofvan anförda argumenten för statshjälp. Det är icke likgiltigt, huru de medel utgå, som förslaget kräver, och hven som betalar dem. Detta är tvärtom en kardinalpunkt, som man icke undgår genom att hänvisa till, att fattigbördan nu trycker ojämnt och, när den hvilar på understödspliktige enskilda, ofta hårdt. Ty bördan utjämnas ju och aflyftes, hvilken väg man väljer, själfhjälpens eller statshjälpens. Icke heller kan det förhållandet, att mången hederlig arbetare på ålderdomen, när krafterna svika, står utan medel till själförsörjning, försvara att göra honom till statspensionär. Detta förhållande manar till att söka förebygga ett sådant fall genom att bereda honom tilfälle i sin krafts dagar att sörja för sin ålderdom, därest ej arbetsgifvaren, i hvars tjänst han åldrats, pensionerar honom. Ty detta är en naturlig utväg att lösa det föreliggande problemet, som icke bör förbises så, som sker, om det allmänna skall helt eller till större delen öfvertaga försörjningsplikten.

De anförda argumenten förslå ej att begrunda det steg, kommitterade tagit på denna afgörande punkt — själfhjälp eller statshjälp. Det har väl knappt varit meningen heller. Den egentliga grunden till, att valet i denna sak utfallit så som skett, är att söka på ett helt annat håll, nämligen uti spörsmålet om de föreslagna åtgärdernas omfattning. Äfven i den saken förefinnas olika möjligheter. Man kan sålunda afse allenast åldersinvaliderna, eller kraftinvaliderna oafsedt åldern, eller ändtligen alla som ej kunna försörja sig själfva, hvilken än anledningen därtill må vara. Det är det sista kommitterade gjort, och däraf har hela förslaget fått sin karaktär. Det är den allomfattning, förslaget gifvit begreppet *invaliditet*, och den konsekvens hvarmed det fasthållit denna grund, som helt och hållet bestämmer dess utseende. I detta fall ha kommitterade varit principfasta. Man skulle önskat, att kompromissen äfven här fått göra sig gällande.

Om man nämligen under en hatt sammanför alla slag af invaliditet och alla de olika grupperna af hjälpbehöfvande, den vanföre och obotligt sjuke eller psykiskt undermålige och därför hjälpbehöfvande med åldringen, som endast i följd af aftagande krafter är ur stånd att med eget arbete undgå fattigdom och nöd, tvingas man med nödvändighet in på pensioneringsvägen. Ty skola alla dessa med abstrakt jämlikhet hjälpas på samma sätt, utan annan åtskillnad än understödets större eller mindre belopp, så blir det direkta understödet den enda möjliga formen. En stor del af de behöfvande måste nämligen så hjälpas. Behandlingen af denna del, som är den sämre, blir bestämmande för behandlingen af alla. Det är den ledsamma följden af det stränga fasthållandet vid invaliditetens princip utan annat hänsyn.

Att till grund för en folkförsäkring lägga, icke en viss ålder utan invaliditet oafsedt åldern, innebär för visso en stor fördel med hänsyn till de behof, som skola tillgodoses. Men däraf följer icke, att alla invalider skola hjälpas medelst försäkring. Det är till denna oberättigade omvändning, som principens stora utsträckning har ledd. Härigenom har nämligen under försäkringen indragits sådana element, som icke böra komma in uti en allmän folkförsäkring utan på annat sätt bispringas. Af detta har åter, som nämndt, följt den myckna statshjälpen och öfverhufvud alla de fel och svagheter, som anmärkts emot förslaget, såsom den obetydliga egna insatsen, för flertalet 2 kr. pr år (4 öre i veckan) och den ogynsamma ställning, kvinnorna fått.

Detta är i hög grad att beklaga icke blott för själfva saken utan äfven med hänsyn till det stora och utmärkta arbete, som är nedlagdt på förslaget. Men *amicus Plato, amicioer veritas*. Huru villigt vi än buga oss för det förtjänstfulla arbete, som af kommitterade och särskildt dess ordförande nedlagts på detta tredje förslag om folkförsäkring, kunna vi dock icke godkänna detsamma i oförändrad gestalt.

*

*

*

Hvad är nu att göra?

Innan vi besvara den frågan, först en anmärkning om de fattige, som skola hjälpas, och de olika sätten härför.

Fattigdomens afskaffande är ett ofta förekommande slagord uti den socialistiska propagandan. Äfven de, som blott endels hylla socialismens evangelium, föra det gärna på tungan utan att dock närmare förklara, hvad de mena därmed. Fattigdom är ett relativt begrepp, som kan förstås på många sätt; och de fattige eller hjälpbehöfvande äro af flera olika slag. Fattigdomens begrepp må här lämnas åsido. Blott angående de fattige skola följande erinringar göras.

Indelas de hjälpbehöfvande efter de orsaker, som föranleda deras nödställda belägenhet — och det är den enda riktiga klassificeringen vid en rationell behandling af problemet — så märkas ungefär följande kategorier hjälpbehöfvande eller invalider:

1) idioter och vanföra eller eljest från födelsen abnormalt såsom döfstumma, blinda m. fl.;

2) genom sjukdom eller olycksfall arbetsodugliga, af hvilka man åter kan skilja mellan dem, som i arbete hos andra ådragit sig sin ofärdighet, och dem som eljest fått sådan;

3) intellektuellt eller moraliskt undermåliga, som icke kunna eller icke vilja sköta sig och genom eget arbete förtjäna sitt uppehälle såsom vagabonder, drinkare m. fl.;

4) änkor med oförsörjda barn samt i allmänhet barn, som sakna nödig föräldravård;

5) åldrige, som trots skötsamhet icke kunnat för lefnadens höst aflägga en tillräcklig sparpenning och icke på annat sätt få tryggadt underhåll.

En blick på dessa olika slag af behöfvande torde utan vidare säga, att de icke alla kunna eller böra hjälpas på samma sätt. Några grupper, såsom icke blott de föräldralösa eller vanvårdade barnen och de psykiskt eller fysiskt abnormalt utan äfven den ganska stora mängden af undermåliga, behöfva utom direkt understöd jämväl vård eller öfvervakande. Andra grupper åter, såsom framför allt åldrige och änkor, som hemfalla åt oförskyldt armod, kunna vanligen sköta sig själfva och böra därför på annat sätt få trygghet mot nöd. Med ett ord fattigdomens problem måste

lösas på olika vägar efter de särskilda orsakerna till densamma och de olika slagen af fattiga.

Den allmänna försäkringen, eventuellt pensioneringen passar icke för de först nämnda behöfvande. För dem är en reformerad fattigvård jämte barnavård m. m. bästa utvägen. Om dem gäller icke heller att understöd genom fattigvården skulle vara förödmjukande och kränkande, såsom ofta emot densamma anföres. Det är egentligen blott för ålderdomsinvaliderna och änkorna med barn samt de vid mogen ålder obotligt sjuke, som den nu för tiden så omhuldade allmänna försäkringen är på sin plats. Men vid dess ordnande, särskildt i vårt land, gäller att icke skada eller försumma själfhjälpen och andra utvägar till hjälp.

Därför bör den allmänna folkförsäkringen hufvudsakligen byggas på egna insatser, helst verkställda under en kortare tid i yngre år, då utgifterna för familj äro små och inkomsterna ofta större än det oundgängliga behöfvat. Detta föreslogs af den första arbetarekommittén men bör ske under något längre tid t. ex. åldern 16—35 år och annorlunda ordnas med efter åldern växlande men rätt stora belopp. Det nya norska förslaget bygger ju så godt som helt på de försäkrades egna bidrag. Om det kan ske i det fattiga Norge, så bör det med ännu större skäl kunna göras hos oss. Visserligen kunna dessa pensioner icke gerna ge full försörjning, men det behöfver särskildt en allmän åldersförsäkring icke göra. En sådan fordran bottenar i den åskådning, som vill göra alla till statspensionärer och allmösetagare. Den allmänna ålderdomsförsäkringen skall icke ge mer än en måttlig men säker penning att räkna med vid den omtanke om framtida bärgning, som ingen normal man eller kvinna bör slippa undan, däri inbegripet äfven möjligheten af pension af arbetsgifvaren.

Ty detta är en utväg till trygghet mot nöd och fattigdom, hvilken som nämnts icke får förbises. Detta sker emellertid alltför lätt, därest den invaliditetsränta, en allmän folkpensionering ger, icke vunnits med egna krafter. Får den invalide af allmänna medel helt eller till det mesta sitt underhåll, så torde arbetsgifvarne icke längre känna sig förpliktade så, som nu flerstädes är fallet, att pensionera sina arbetare. Därmed hade man stäckt en utveckling, som otvifvelaktigt utgör en af de bästa vägarna att

lösa den s. k. arbetarefrågan: nämligen att arbetsgifvaren och företaget sörjer för sina arbetares bärning vid invaliditet af ena eller andra slaget. En sådan försörjning kan icke verka demoraliserande såsom statspensioneringen. Ty här kännas understödet som lön för utfördt arbete och kan sålunda fattas om ock på en omväg som en frukt af själfverksamhet. Samtidigt knyter det arbetaren samman med företaget på ett sätt, som endast kan vara till fromma för ett godt förhållande mellan de båda på hvarandra hänvisade, men nu dessvärre ofta som fiender bekämpande parterna, arbetare och arbetsgifvare. Men allt sådant är för hvarje statspensioneringssystem främmande. Dess sätt att lösa arbetarefrågan och afskaffa fattigdomen atomiserar individerna och generaliserar lösningen i stället för att låta de förra förblifva i sina organiskt gifna förutsättningar och specialisera de senare. I det tyska systemet har man dock sökt upprätthålla eller nyskapa vissa naturliga grupper, inom hvilket det stora försäkringsverket är inramadt. Det är härutinnan att föredraga framför det angelsachsiska. Men ännu bättre vore, om saken ordnades efter nyss angifna riktlinjer.

* * *

Efter dessa antydningar rörande det stora problemets innebörd och generella lösning blir vårt svar på frågan, hvad som nu är att göra, i korthet följande.

Reformera fattigvården genom fattigdistriktets utsträckande till landstingsområdet med bibehållande likväl af kommunerna som vårdare och anställning af fattigvårdsinspektörer samt i öfrigt meddelande af de nya bestämmelser rörande fattig-, sjuk- och barnavård, som anses lämpliga. Öfverför samtidigt på staten hela kostnaden för sinnessjukvården, hvilken nu ofta utgör en tryckande börda för enskilde och för kommunen. Utvidga vidare sjukdoms- och olycksfallsförsäkringarna och framför allt säkerställ den senare genom tryggande förpliktelser från arbetsgifvarnes sida. Genomför slutligen en allmän invaliditets- och ålderdomsförsäkring i begränsad omfattning, ungefär såsom ofvan antydts, med bidrag af det allmänna, utom för förvaltning blott till ett mindre belopp som uppmuntran och ersättning för tvånget.

Med de förarbeten, som äro undanljorda icke blott genom det nu framlagda pensionsförslaget utan ock inom den alljämt sittande fattigvårdskommittén kan allt detta genomföras inom loppet af ett par år. Marken är beredd i den allmänna meningen i vårt land, oafsedt partiståndpunkt, för en lösning af de sväfvande socialpolitiska frågorna. Faran för oberättigadt uppskof är därför ingen. Största faran är nu, att den bekanta hetsigheten tar öfverhand och vi hufvudstupa antaga en lösning, som vi sedan få ångra och ha svårt att ändra.

Ett konstitutionsprojekt från frihetstiden med en kommentar från Gustaf III:s tid.

Af

Fil. Lic. Axel Brusewitz.

Frihetstidens statsrättsliga spekulation kan närmast karakteriseras som en dogmatisk uttolkning af de principer, som lågo till grund för 1720 års regeringsform, och afsåg att teoretiskt rättfärdiga och befästa de maktägande ständernas välde. Alla offentliga kritiska yttringar undertrycktes omsorgsfullt, och de revolutionsförsök, som från konungamaktens sida gjordes, bidrogo endast att ytterligare demonstrera dess vanmakt. Partistriderna voro emellertid ägnade att blotta bristerna i författningen, och mot tidehvarfvets slut, då en verklig upplösning af statsskicket hotade att inträda, hade både hos dess vänner och fiender en insikt om nödvändigheten af reformer alltmer börjat finna utbredning. En friare ton med vissa oppositionella tendenser kan spåras i den nu utkommande, öfverflödande talrika politiska strö- och tidskriftslitteraturen. Ett nytt parti, det s. k. hofpartiet, växer fram, samlande sig kring konungen eller rättare den unge kronprinsens person, och med sträfvanden, som gingo ut på att till konungamaktens förmån åstadkomma större jämvikt i befogenheterna mellan statsmakterna.

En inblick i de reformtänkar, hvilka rörde sig inom vissa af tidens politiskt ledande kretsar, lämnar nedanstående kritiska utkast, kalladt »Lagman Ehrencreutzers anmärkningar vid 1720 års regeringsform». Ehuru direkta dateringsuppgifter saknas, är det sannolikt, att projektet härrör från den tid, 1760-talets slut, då

upplösningstendenserna i författningen trädde fram i öppen dag. Författaren, i den anförda rubriken med orätt kallad lagman, var hofrättsrådet och titulärlandshöfdingen Olof Benjamin Ehrencreutz (f. 1702, d. 1772), en man, som deltagit i flera af frihetstidens riksdagar och varit djupt engagerad i partipolitiken. Ehrencreutz tillhörde Hattarne, bland hvilkas ledande krafter han räknades¹, samt var flera gånger ifrågasatt till riksråd utan att dock lyckas blifva vald. Om han haft kunskap om eller varit invecklad i de förhandlingar, som af vissa af hattpartiets chefer inleddes med hofvet 1768, och som ledde till utarbetande af ett förslag till ny regeringsform i början af år 1769², är ovisst. Möjligt är dock, att hans utkast härrör just från denna tid, och att det tillkommit som ett bidrag till de grundlagsförändringsplaner, hvilka stodo på dagordningen inom hattpartiet. Så mycket torde i hvarje fall få anses säkert, att förslaget icke tillkommit, medan partiets maktperiod ännu varade.

En granskning af innehållet i de elfva kortfattade paragrafer, hvari Ehrencreutz sammanfattat sitt program, ger emellertid vid handen, att detta representerar en meningsriktning, som betydligt afviker från den reformplan, som af hofpartiet företrädde. Ehrencreutz' anmärkningar innehålla intet, som innefattar en utvidgning af konungamakten. Hvad rådet angår, skulle detta genom den föreslagna bestämmelsen (§ 8), att det borde vara »ambulatoriskt», och att af dess 18 ledamöter de 6 äldste vid hvar riksdag skulle afgå och ersättas med nya genom val af ständerna »per plurima vota», komma i ett om möjligt ännu större beroende af riksdagen än förut. Någon rubbning af ständernas gamla maktställning har Ehrencreutz ej åsyftat. Den väg, hvarigenom han vill förbättra författningen, är icke desto mindre lika originell som märklig. Målet skulle ernås genom en reformation af den lagstiftande makten själf, hvarigenom denna blefve i stånd att på ett tillfredsställande sätt uppbära sin maktpåliggande roll i statslivet. Hvad Ehrencreutz afser att drabba, är den största kräfts-kadan i frihetstidens statsskick, en af de viktigaste orsakerna till dess förfall,

¹ C. G. Malmström, Sveriges politiska historia från konung Karl XII:s död till statshvälfningen 1772, V s. 83.

² Ibid. VI, s. 95 ff.

nämligen ämbetsmannainflytandet vid riksdagarne. Detta skulle ske genom fastställande af ändrade grunder för ständernas sammansättning efter principen, att besutenhet, egenskapen af »bofast man», skulle utgöra villkor för riksdagsmannaskap. »Inge verkkelige ämbetsmän», heter det i § 1, »under hvad sken som hellst, må äga röst och stemma vid riksdagen». Denna princip genomför förslagsställaren med järnhård konsekvens, som synes af §§ 2—5. Förändringarna äro genomgripande både beträffande adel och borgare, mest dock ifråga om prästeståndet, hvilket i sin egenskap af uteslutande ämbetsmannastånd ej längre tillerkännes rang af egentligt riksstånd. I främsta rummet mynnar sålunda Ehrencreutz' projekt ut i en representationsreform, den första af mera omfattande art med känt ursprung, som skymtar fram i vår författningshistoria ¹.

Vi veta ej i hvad mån det Ehrencreutzka utkastet varit bekant för samtiden. Dess yrkanden äro baserade på de erfarenheter, som en af frihetstidens mera framträdande partigångare inhämtat under en lång och skiftesrik politisk bana. Att det ej varit alldeles okänt kan tagas för gifvet, liksom att upphöfsmannen ej var ensam om sina åsikter. Liknande uppslag spåras visserligen först ett tjugotal år senare i de författningsplaner, hvilka utarbetades af den aristokratiska oppositionen under Gustaf III. I stort sedt hvilade dessa på frihetstidens författningstraditioner. Ehrencreutz' utkast visar, att äfven de reformtankar, som denna opposition afsåg att förverkliga, och bland hvilka en ändring af representationen var den mest betydelsefulla, både hvad beträffar själfva principen och i hufvudsak äfven tillämpningen, härstamma från och höra samman med de traditioner, som de ledande gustavianiska oppositionsmännen bevarat från frihetstiden och åter sökte upplifva ².

¹ Om andra ansatser vid 1760-talets slut till en reformering af ständsriksdagen se *E. Hildebrand*, Svenska statsförfattningens historia, s. 446.

² Jfr: Ur kanslirådet Jacob von Engeströms papper. Förslaget till regeringsform jämte därmed samhörande uppsatser och utkast, utg. af *L. Stavenow*, Göteborg 1911, s. 25 ff. Äfven Jacob von Engeström uppställer här jordägandeskap som princip för representationsrätt, ehuru han är mindre rigorös i tillämpningen. I fråga om rådsinstitutionen går Ehrencreutz' förslag igen, så till vida som den Engeströmska regeringsformen

Ett direkt bevis för att de Ehrencreutzka anmärkningarna i en senare tid varit både kända och uppmärksammade lämnar den afskrift, hvarigenom de bevarats till eftervärlden. I anslutning till Ehrencreutz' i paragrafer uppställda utkast finnes här som marginalanmärkning vidfogad den nedanstående, med finare stil tryckta kommentaren, hvilken i manuskriptet är försedd med rubriken »Politiske grubblarens påminnelser vid dem». Af en i dessa förekommande uppgift (se nedan s. 21), där det talas om att »i runda 16 år har det förre regeringssättet ej saknats», framgår, att »påminnelserna» äro författade år 1788. Hvem författaren till dessa varit, kan ej med bestämdhet uppgifvas, då manuskriptet saknar hvarje annan ursprungsbeteckning än de båda anförda rubrikerna. Handskriften, ett litet häfte i kvartformat, har ursprungligen tillhört det Cederhjemska arkivet å Ribbingebäck i Uppland och är genomgående skrifven med Germund Adam Cederhjems hand, hvilken i senare hälften af 1700-talet var ägare af Ribbingebäck¹. Skäl finnes alltså att antaga denne som författaren till »påminnelserna». Uteslutet är dock icke, att äfven dessa föreligga i afskrift. Måhända har Ehrencreutz' utkast jämte de kommenterande anmärkningarne ursprungligen tillställts Germund Adam Cederhjelms af hans vida mera politiskt kunnige och intresserade broder Josias Carl Cederhjelms, känd som politiker och partigångare både från frihetstiden och Gustaf III:s tid². Möjligt kan äfven vara,

föreskrifver, att val af riksråd skall af ständerna vid hvarje riksdag företagas, hvarvid de förutvarande kunna helt eller delvis omväljas. (Ibid. s. 10 ff.) — Se äfven *L. Stavenow*, Jacob von Engeströms förslag till regeringsform och kungamördarnes författningsprogram, i *Historiska studier tillägnade professor Harald Hjärne*, Upsala 1908, s. 443. ff.

¹ Genom förskingring af Ribbingebäcks arkiv har detta delvis kommit att hamna på en under Ribbingebäck förut lydande gård, Mjölkebo i Österunda socken, där ifrågakvarande handskrift bland andra Cederhjemska papper påträffats. Af innehafvaren, godsägaren A. Östermark har den välvilligt ställts till mitt förfogande. — Hvad handstilen i manuskriptet beträffar, kan anmärkas, att tvenne stilarter äro använda, i det de Ehrencreutzka paragraferna genomgående äro skrifna med svensk stil, under det kommentaren endast i början har samma stil, hvarefter tysk stil användts. Vid jämförelse med bref och uppsatser af Cederhjelms, hvilken växelvis begagnar båda stilarterna, framgår, att handstilen alltigenom är hans.

² Om bröderna Cederhjelms se *O. Levertin*, *En aristokratisk tidnings-skrifvare och hans familj*. *Samlade skrifter*, del 9, s. 172 ff.

att denne, som hade nära kontakt med de politiska händelserna och strömningarne, är kommentarens ursprunglige författare, och att den yngre brodern endast verkställt en afskrift af den äldres manuskript¹.

Af innehållet att döma i »den politiske grubblarens» framställning är det sannolikt, att han tillhört oppositionen. Men han är ingen beundrare af frihetstidens statsskick, och Gustaf III har tydligen gjort ett djupt intryck på honom. De Ehrencreutzka reformförslagen bemöter han ganska kritiskt, och ehuru han ansluter sig till besutenhetsprincipen som grund för ständernas sammansättning, vill han ej gå så långt i fråga om tillämpningen som Ehrencreutz och den gustavianska adelsoppositionen. Vissa uttalanden om frihet och jämlikhet tyda på, att han tagit intryck af revolutionsfilosofiens lärosatser. Äfven den engelska författningen har han känt och hämtar därur vissa uppslag för Sveriges vidkommande. Som en kuriositet kan påpekas, att det gamla spörsmålet från principalatsstridens dagar om riksdagsmännens förhållande till kommittenterna åter drages fram, hvarvid författaren uttalar sympatier för den undertryckta åsikten; mera uppseendeväckande nyheter äro hans förslag, att riksdagen bör vara ständigt samlad med blott korta ferier vid jul- och midsommartiden, samt att riksdagsmännens underhåll bör utgå från statskassan. —

Vid återgifvandet af handskriften har normalisering iakttagits i afseende på användningen af stora bokstäfver samt interpunkteringen.

Lagman Ehrencreutz's anmärkningar vid 1720 års regeringsform

samt

Politiske grubblarens påminnelser vid dem.

§ 1.

I allmänhet bör den principen råda, att inge verkkelige ämbetsmän, under hvad sken som hellst, må äga röst ock stemma

¹ De förekommande fåtaliga rättelserna och tilläggen kunna mycket väl vara felskrifningar vid afskrifvandet.

vid riksdagen, samt ingen annan än bofast mann blifva riksdagsmann.

Ibland et frit folk bör den principe vara rådande, att land interestet ock icke ämbetsmänna interestet har öfvervigten i de allmänna rådslagen: fölgaktel:n att ämbetsmän icke vid riksdagar blifva lika mannstarka med de närande ledamöterna. Menn däraf fölger icke, att de förre böra alldeles uteslutas. Det gifves näpligen något land i världen, där sådant iakttagit blifvit eller blifver. Vissa ämbeten, hellst dem mann är nögd att länge behålla, ock de där icke omedelbarligen stå under ständers räfst hafva alltid, ock med godt skäl, medfört den rättigheten att sitta i allmänna rådslagen. Sannt är, att en för regeringen redoskyldig verkelig ämbetsman är en svag controlleur på regerings ledamöterna. Men månne den, som vil blifva verkelig eller characteriserad ämbetsman, icke kann för den orsaken vara lika flat?

Att ingen annan än bofast mann finge sitta på riksdagen vore både billigt ock nyttigt ock anständig. Menn mången bofast mann, som ej gitter sjelf fara dit, ock därför låter sin sonn, som är på stället, sitta för sig, skulle då köpas dit af någon mer eller mindre loflig fonds.

Att utesluta kunnige och erfärne embetsmänna classen ifrån enfoldige landtmanna classen är att betaga den uplysning, rådighet, hielp.

Carl IX riksdags kallelse til Arboga 1596 begärer att tillstådes komma måtte: först riksens råd, thernäst af ridderskapet och adelen så månge som till laga ålder och år komne äro. Erkebiskopen med fyra af capitularibus, bisperne med tre af capitlet och en präst af hvart härad. Ridemästare och knektehöfvitsmän af hvar fennika med tre af befålet och gemena knektar och hofmän (det är ryttare) fyre. En borgmästare med två af rådet och fyre af menigheten. Tre bönder af hvart härad eller flere efter som häraden äre store till.

Desse voro ej fördelte i särskilte stånd och rum utan delibererade tillsammans, undantagandes då så kallade domstolar formerades och ledamöter dertill uttogs, som sednare tider förbättrat under namn af deputationer och förvärrat under namn af commissioner.

§ 2.

Af ridderskapet ock adelen böra antingen visse frå hvar provinz, som äro besutne frälsemän, väljas af provinzens adel eller ock en af hvarje ätt, hellst den förstfödde, som äger fast fot i landet; skulle ingen af ätten vara bofast, må den ättens hufvudman befullmäktiga en annan bofast frälseman.

Säteriägares el. visse kretsars fria val är onkeligen bättre än alternativet af förstfödingarne. Då borde och kunde riksdags underhållet vara en följd, samt vissa instructioner från principalerne en regel.

Af lika angelägenhet som lön för ämbetsmän är ordenteligt underhåll för riksdagsmän, som af statens eller banquens cassa tagas bör i brist af annat. Krigsbefälet, som är första uphofvet till adelskapet, bör ock vara en så väsendtelig del deraf som ordentelige ledamöter. Hade

krigsbefälet och adelståndet varit till lika antal och förenade som Carl IX kallelse nämner, visserligen hade många händelser icke skedd.

Den förstfödde, som skall vara besutten, fordrar fideicommissar för hvarje ätt; som då adel kan in infinitum tilldannas af regenten är omöjligt finna i det vidsträcktaste och bästa land. Menighetens i alla tider häftiga afvund och lätt väckta hat mot de rike, mot privilegier och de förnåme, då de åter ej äga annan skydd än under monarken, gör en sådan class rådande styresmän svag mot despoten el. förtyngande för stora ringa mängden och fattiga länder.

Frighet utan egalité (så långt möjligheten medger) lär svårligen existera i magra, vidsträckt, folkfattiga Sverje.

Aristocratens regler är, at inskränka antalet af riksdagsmän och göra principaler till intet samt neka menigheten personlig säkerhet, skonsmål för contributioners tyngsta lass och all käntsla af ädel frihet el. rättighet, liksom allt lius af kundskap och människovärdighet. Huru sådant valde räckt el. kunnat äga försvar bevisar 1772 års revolution.

§ 3.

Prästerskapet borde vid riksdagarna anses som en ecclesiastique deputation, utan hvilkens ja och samtycke intet mål religionen rörande bör beslutas. Menn til deras kännedom ock afgjörande böra inga andra riksvårdande mål komma.

Obs. Biskopp Rydelius i Lund hade år 1738 upsatt et memorial därom att ingifvas på då förestående riksdag, menn han dog på upresan. Krigsbefälet, som kallas til riksdagar, är en militaire deputation, som utlåter sig endast i sina ärender.

Rydelii namn, känt för dygd och vett, bevisar intet; ty ofta kan bästa välmening göra största misstag. Ett memorial, som yrkat ökning af prästeståndets antal vid riksdagar, egalité af inkomster, kundbarhet af deliberationer torde vissare tient till förbättring af constitutionen. Men att utesluta medborgare ifrån riksdagsbefattning för religions vårdens skull, för befälet vid rikets försvar, för domare sysslor och embetsmannas ärender tyckes lika oförsiktigt som obilligt, då de beskattas skola, som är ju bland riksvårdande mål. Prästernas ungdomstid, som användts på studier, deras dageliga öfning att skriva och tala, deras förbindelse till christendom och seder samt utvärtes anständighet, tarflighet och slutel. deras befordringssätt att upkomma genom insinuation, folkets behag och god omtanka gör denna classen vist nyttig och nödig vid riksdagar, blott att antalet vore större och deliberationerne allmänne med åhörare som i kyrkior el. i engelska parlamentet.

En felfri pastor är lika independent och till födan bärgad som en medelmåttig fidei commissarius; men ingalunda bortskämd genom en förtida visshet om sitt välstånd och således obekymmersamhet om skickelighet som desse sednares pluralité.

§ 4.

I borgare ståndet bör ingen bli ledamot, som ej drifver borgerlig rörelse ock tillika är vitterlig ägare af betydande fastighet i staden.

Alla inskränkningar af fria val och menighetens förtroende höra ej till den frihet, som passar för Sverje; också ramla de byggnader på desse grunder.

Borgare ståndets sammanlefnad med mera folk i städer, tillfälle till rådplägning, uplysning, ja vidsträcktare correspondance gör denna class skickeligare till högre ärenders skötande än enstaka bonden. Då städernes borgerskap för sig sielfve utgiöra en inrikes milice, bör deri finnas närmaste försvar för rikets frihet, så fort tillräckelig kundskap och verklig käntsla af frihet hinner dit. Äga de ej rätt att efter godtfinnande välja hvem som hälst fullmäktige till riksdag utan bindas vid ägare af betydighet, så blir en förut mäktig desto mera öfvermäktig, och skickelighet, fattigdom, ja mängden kufvad just aldrast först af dem, som borde bevaka desses rätt.

Ehuru välmåga kan hindra ifrån vissa nödsbehof, så hindras ej begäret efter mera deraf, el. uphör utländsk soldning, inrikes sköfling derföre. På den visst oafgjorde moraliska fråga, hvem som mera ledes till dygd, mindre lockas till last, den fattige el. den rike? bör ej en så betydlig sak som frihet och valrätt till det angelägnaste fullmäktigskap bero. Är det åter för magtens skull som de rike böra väljas, så är just stridigt mot frihet att förmera mäktigare fullmäktige än principalerne äro och dertill tvinga principalerne ge mera vapen i händer emot sig. Den som förtient mängdens förtroende, kan sällan vara utan dygder; nödvändigheten att bibehålla sig dervid, ja vanan hindrar en god tid från afvägar. Om valen medelmottigt ofta ske och ombytet endast beror på menigheten, så vinnes bästa fullmäktige för allmänna friheten.

§ 5.

Bonde ståndet bör utgöras af dem, som äro jordägare ock drifva landmannas eller härgsmannas rörelse, menn icke höra till frälse eller borgare stånden.

Bruks patroner fingo ej bli riksdagsmän, ja riksdagars praxis på 50 och 60 talet nekade den, som studerat blott derföre vara riksdagsbonde, ehuru den hvarken hörde till frälse, präste el. borgare stånden utan blott var verklig jordägare. Så blinda ledare kunna ej uplysas ens af utgången, således följderna ej värdt att omtalas. Att bondeståndet i landet må utgöras af jordägare är väl billigt, men att desse må fritt välja sine fullmäktige, förse dem med instruction och lämna dem underhåll efter öfverenskommelse tillhör friheten. Om underhållet må ihogkommas drott. Christinæ placat d. 30 julii 1734 (sic), att härads sakören skola användas på dem, som för allmogen resa till riksdagen.

Om instructions angelägenhet må man ihog komma Springers förföljelse i principalats question och dess faseliga följder af en allmän kufning och qväfning af kantslan om fri- och rättigheter hos all allmogen, som är rikets styrka och bör vara frihetens förmur, usurpateurers rädsla. — Om fria val af fullmäktige bör man ihogkomma odalbondens rätt före Vasa tiden och nästan till 1650 att sielfve välja härads höfdingar och lagmän, den tidens nästan ende embets män, då lagman var ock höfdinge och rådsperson tillika samt herredagarnes medlem och taleman för sin ort.

§ 6.

Riksdagar böra hållas hvar 5:te år medio septembris ock vara slutade til ultimum decembris.

Som förslag utan vidlöftig bevisning torde varit likligare att föreslå en beständig varelse af riksdag med blott korta ferier om året vid juhl och midsommars tiderne. Men om vahlen till fullmäktige el. ombyten (utom dödelighet och andre förfall) torde en nog kortare tid än hvar 5:te år böra komma i consideration. Englands ädla frihet har ej vunnit vid Walpoles termin. Dessutom torde vara mäst olämpeligt till vidsträckta, okunniga, folkglesa Sverje att förrätta alla fullmäktiges val på en gång, utan succesive. Oförmodlighet, hastighet och vissa conjuncturer har i England gjort större skakning än Sverjes fordna usla frihet skulle kunnat tåla vid; hvaremot alla hastiga afslut af riksärenderne böra på det högsta undvikas. Riksdags ordningens ligga på bordet har ej varit tillräckelig, då en dag efter första öppnandet målet blifvit afgjordt. Engelska sättet att 3:ne gr upläsa viss tid emellan, innan beslut tages i hvardera parlamentet, det är 6 gr. för hvar sak, är angelägnast för det större antal menniskior, för det mindre antal kunnige och kloke, hvaraf Sverges riksdagar bestått. Intet ärende, från det högst till det minst ansedde, borde räknas lagl. afgjordt utan en sådan betänketid.

§ 7.

Där företagas riksens allmänna värf, menn inga enskildas.

Ehuru sann denne regel är, så blir svårast upfinna gräntsorne och upfinna starka bomar mot öfverträdelsen, änn mer förutse alla oförmodliga värf, som tarfva skillnad, med många hittills okända undantag, då allmänna värf just börjas uti och af de enskiltas. Brotten emot denna regel bidrog visst till 1720 års regeringens forms fall. Här fordras lagstiftares högsta kundskap, erfarenhet, upfinnings snille, moderation och dristighet, till och med styrka att låta några enskilda lida för att ej låta många giöra oförrätter och mängden lockas.

§ 8.

Rådet borde vara ambulatoriskt, bestående af 18 ledamöter, af hvilka de sex äldste vid hvar riksdag afgå ock andre väljas i deras ställe per plurima vota. De afgående behålla sin heder ock

företrädesrätt, återgå till sina förra innehafda ämbeten, om de det åstunda, eller ock få pension.

Att återgå till sina förra ämbeten är att göra allt ambulatorisk och alla embetsmän nedsatte. Att få pensioner bör ej staten medge, då lön, motsvarande tjensten gifvits för sin tid. Men att se senatorer i lägre medborgerlighet ökade den rätta ambition i landet, borttog ostentation, el. usla högfärden, gjorde sederne farligare. Roms exempel och åsynen af en stor man, Sv. rikets råd, på blåbänkarne bevisar, att frihetsanden vunnit dervid.

§ 9.

Justitiæ ärender böra sluteligen afgjöras i rådet ock därvid förblifva. Skulle öfver male administrata justitia tydeligen klagas, i hvilken händelse mot borgen saken må dragas under rikens ständer, bör den lidande få full ersättning af rådet, eller, i brist af tillgång, af allmänna medel.

Ehuru sällan frågan om ersättningen förekommer och ännu mera sällan den afgiöres, så bör i rättvisa regler ej den oskyldige betala för den skyldige, allmänna medel fylla de skador rådets personer kunnat orsaka. I en lag bör man vara varsam för minsta oformelighet. I en nådebevisning är helt annan sak, och särskilda mål höra ej hit.

§ 10.

Likaså böra alle andre tvistigheter, af hvad namn som hellst, sluteligen i rådet afgjöras under dess äfventyr af ersättning.

Hörer till § 7.

§ 11.

Til handelns utvidgande ock landets upodling böra främmande religions bekännare äga frihet att inrätta kyrkor ock skolor för egna barn menn allt proselytmakeri strängeligen förbjudas, hellst hvad de romersk-catholska angår, öfver hvilka en noga tillsyn bör hållas.

Sednare tider ha visat, att inspirations secter varit farligare än de romersk catholska, men ingendera höra till grundlagen utan till polisen att med varsamhet och suo loco förakt mota.

Skulle desse välmente erinringar vinna bifall, är det att förmoda, att rikets frihet blir grundad på all möjlig säkerhet för efterkommande. En skadelig nepotisme ock aristocratie hos råd ock ämbetsmän synes blifva förekommen, ock en farlig demokrati genom ständerna kann ej så lätteligen upkomma.

Då blandningen af alla 3 regeringssätten utgjorde 1720 års regeringsform, borde motvigt för alla 3 påtänkas. En utländsk kungs intriger

och mutor hindrades i Fredrics tid; Adolf Fredrics fromma välvillja, understödt af dess drottningens höga kundskaper, behagligheter, nit för studier, och näringar handt ej giöra ändringar hvarken 1756 el. 1769. Knappt var Gustaf III upstegen, förrän hela värdet slogs omkull, och om han varit mer dristig då straxt, hade all frihet och minsta frö dertill varit utrotadt värre än i Dannmark. De närmaste orsaker voro det partiehat, som var upblåst emellan riksens ständers ledamöter, som då blindhet och hat kunde intaga dem voro värde sitt fall. Att de enfaldigaste då voro vid våldet och de slugaste för förra administrationen i undervigt hielpte revolutionen. Under de starkas följden begagnade klokheden sig att taga rofvet. Kung Gustafs egenskaper, personliga behag, ja nykommenhet på thronen captiverade menigheten. I menskeligheten är ock rart finna mera qvickhet, kundskaper, våttalighet i sammansättning, utförande mundtel. el. med penna, gifva att intaga hiertan och öfvervåldiga andras tanke sätt, med mildhet rå och ändå lyfta hvar och ens ärelystnad: större förtusare har ej i verlden gifvits, åtminstone aldrig på thronen, än Gustaf den III. Emot sådant hade byggmästarene till 1720 års regerings form ej varit påtänkte på motvigt. Någre orsaker ifrån längre tidër bidrogo ock till hastiga ändringen. Menigheten kände ej friheten hvarken till dess art eller följder. Beskattningarne giordes och continuerades ifrån envåldstiden. 2:ne orimliga och hvad värst var olyckeliga krig kostade landet, ehuru sielfve monarquerne ej voro nöijde med krigen. Penninge villan och osäkerhet om värdet af possessioner infördes med pappersmyntet. Partierne ömsoma växling, förföljelser, onyttiga hårdheter, penninge mutor både af utländske hof och inländska rättsökande; med et ord, det förakt, som riksdagsmännen ådrogo sig af blotta åskådarene och hat af den hälft, som ej rådde, beredde deras fall och regeringssättets med, efter det sednare kunde handhafvas af så ovärdiga händer för en rätt frihet, för ett lands väl. Just det att menigheten ej ömade för sitt gamla och af vanor helgade besvurne regeringssätt bevisar ock nog samt antingen att frihet ej existerat el. menigheten den ej värd. I runda 16 år har ej eller förra regeringssättet saknats af andre än visse magtlystne el. några få patrioter, hvars sanna beskaffenhet är rar. Men i fattiga, okunniga, vidsträckta Sverje är och omöijeligt, att en rätt frihet el. något regeringssätt blir beståndande, derest ej uplysning och käntsla och helgd af frihet får sträcka sig till hvar enda individu el. rättare till stora mängden, som är lägsta classen.

Annars är det blott tvång, som räcker sina korta perioder, och hvars följder varit, det intet regeringssätt continuerat öfver 50 år i sänder i Sverje utan af minsta ombytligheit i händelser skakats och ramlat. Absit omen.

Valplikten i Österrike.

Af

Docent Sigfrid Wallengren.

En i den moderna statsrätten jämförelsevis ny idé är den obligatoriska valrätten, valplikten. Institutet ifråga gör rösträttens utöfvande till en juridisk skyldighet för den röstberättigade, framtvingar alltså med lagens bud, under straffhot, de motsträfviga till deltagande i valen. Äfven till vårt land har nu debatten därom nått fram. Redan för några år sedan dök tanken sporadiskt upp i vår politiska press¹, och nu senast har den framför allt genom professor KJELLÉN förts fram både i litteraturen och i riksdagen². Efterföljande uppsats, som afser att vara ett objektvt bidrag till debatten behandlar hufvudsakligen institutets införande i den ena af de två större stater, Österrike och Spanien, i hvilkas vallagstiftning det senast erhållit plats, och hvilkas författningar jämte Belgiens gifva de viktigaste valpliktsmönstren.

Den obligatoriska valrätten inympades i den österrikiska författningen genom den senaste valreformen där, den 26 januari 1907 — dock, såsom vi skola finna, på ett sätt, som endast beredde möjlighet för dess successiva utbredning utan att göra den med nödvändighet gällande öfver hela monarkien. Hufvudpunkterna i valreformen voro tvänne. Den ena afsåg valkretsindelningen; en ny sådan framgick såsom resultat af en uppgörelse

¹ T. ex. i Karlstadstidningen i dec. 1908, bemött af en artikel i Dagens Nyheter d. 17 dec. s. år.

² Allmän röstplikt i tidskriften Det nya Sverige årg. 5 (1911) sidd. 219—234 och 295—310. — Motion n:r 94, Första kammaren 1912. Samtidigt motion i Andra kammaren af NYDAL och ÖDMAN (n:r 271) samt af RÅF (n:r 8).

mellan de olika nationaliteterna angående hvars och ens andel i den politiska makten. Den andra hufvudpunkten rörde den aktiva valrätten till den »folkvalda» kammaren. Det österrikiska »riksrådets» nedre afdelning, Abgeordnetenhaus, utsågs före reformen på basis af en klassvalsorganisation: hvar och en af de fem »kuriorna» — storgodsägarnes, handels- och industrikamrarnas, städernas, landtkommunernas och (sedan 1896) den allmänna rösträttens — hade att välja sitt bestämde antal medlemmar. Reformen af 1907 afskaffade klassvalet, införde samfälda val och gjorde rösträtten »allmän»¹.

Det är valabstinensens företeelse, som drifvit fram sträfvan- dena att genom valpliktens »moyen de contrainte» fylla de gapande tomrummen kring valurnorna, när det nu icke räcker med »moyens amiables», d. ä. valtekniska stadganden, som afse att undanrödja så många yttre hinder mot valdeltagandet som möjligt. Det kan nu icke heller förnekas, att antalet frånvarande vid de politiska valen — liksom f. ö. äfven vid de kommunala² — är förvånansvärdt högt. Vår egen valstatistik angifver för de sista allmänna valen till andra kammaren (1911) icke mindre än 43 % af de röstberättigade såsom icke deltagande; 57 % röstade³. Visserligen intaga vi tyvärr ett mycket lågt rum på den politiska lifaktighetens rangskala; men äfven andra stater uppvisa tråkiga siffror. Hvad särskildt Österrike beträffar, kunde före valreformen anföras belysande tal. Valabstinensen föredde olika omfång i olika kurior och alltefter olika valsätt. Sålunda anför VUTKOVICH, att vid valen 1900—1901 deltog af stadskurians väljare 63,7 % i omröstningen; vid de indirekta valen i landskommunernas kuria sjönk valintresset ända till 30 % eller därunder⁴. Valdeltagandet

¹ Se förf:s uppsatser Den österrikiska valreformen från nationalitets- problemets synpunkt, Statsv. Tidskrift 1909 o. 1910.

² Den *kommunala* valplikten är ett särskildt kapitel, som här icke kommer att beröras.

³ Riksdagsmannavalet åren 1909—1911. Af Kungl. Statist. Central- byrån, s. 35.

⁴ Wahlpflicht, Politische Studie. Übersetzung aus dem ungarischen. Pressburg 1906, s. 51.

i den allmänna rösträttens kurja var, enligt SPIRA, i de valgebit, där direkt valsätt tillämpades, 56,7 %¹.

Åtskilliga politiska författare hafva alltså med hänsyn till dylika företeelser slagit sig till valpliktens kämpar; från andra teoretici har emellertid tanken mötts med en skeptisk eller bestämdt afvisande kritik². I Österrike fanns ingen valpliktlitteratur, förrän VUTKOVICHS arbete 1906 öfversattes från ungerskan. Man misstagen sig nog icke, om man säger, att denna apologi för den obligatoriska valrätten utöfvat ett afsevärdt inflytande på frågans utveckling i den cisleithanska rikshalfvan. Såsom hafvande till syfte att direkt motarbeta valpliktsinstitutets vidare spridning i Österrike torde vara att fatta den 1909 af SPIRA i Wien publiceradé mot detsamma ytterst antipatiska studien³. Om den österrikiska facklitteraturen före 1906 icke ägnat någon uppmärksamhet åt den obligatoriska valrätten, så hade denna dock icke varit utan anhängare bland praktiska politici. Främst är att märka, att det kristligt sociala partiets höfding, Karl Lueger, tog ställning för densamma — det rörde reform af valrätten i Wien och till Nedre Österrikes landtdag. Därefter bragtes saken på tal i november 1905 i riksrådet⁴. Det är närmast det oförmälda partiet, som upptagit densamma på sitt program, och det var också detta som

¹ Die Wahlpflicht. Öffentl.-rechtliche Studie. Wien 1909, s. 227.

² Se af VUTKOVICH anförd litteratur, äfvensom af KJELLÉN, Allmän röstpplikt, i Det nya Sverige årg. 5 s. 295 ff. Kjellén inordnar äfven JELLINEK bland de »öfvertygade anhängarne» af valplikten. Detta kan jag icke finna vara riktigt. I System der subjektiven öffentlichen Rechte omnämner han institutet på några rader (Zweite Aufl., 1905, s. 184), men utan någon värdesättning, och i det postuma, fragmentariska arbetet, Besondere Staatslehre, finner man icke heller någon uttalad anslutning därtill. Han understryker i sistnämnda skrift, att genom valplikten valrättens karaktär af en offentlig funktion kommer till ett klart rättsligt uttryck. Men samtidigt framhäfver han, att talrik abstinens icke kan påstås stå i motsägelse till folkrepresentationens grundtanke, »då den frivilligt icke röstande visar sig tillfreds med hvarje valresultat», och att det är af en icke ringa politisk betydelse att lära känna indifferensens styrka hos folket — satser, som snarare tyda på en viss reservation (Ausgewählte Schriften und Reden, Zweiter Band, 1911, s. 217 f.).

³ Bland österrikiska statsrättslärdé ställer sig v. HERRNRIT tviflande gentemot valplikten. Die österreich. Parlamentsreform. Archiv. f. öff. Recht XXII (1907) s. 85.

⁴ Jfr VUTKOVICH, a. a. s. 49.

genomdref det riksrådsbeslut, hvilket afsåg införande i den nya vallagen af — visserligen, såsom antydts, något förtumnade — stadganden om institutet ifråga. I regeringens förslag till reform af den politiska rösträtten fanns intet om valplikt; den gjorde emellertid inga svårigheter mot institutets acceptande.

Samma år som valpliktsinstitutet fick en plats i den österrikiska valrätten inskrefs det jämväl — några månader senare — i den spanska. Fjorton år tidigare, 1893, hade Belgien förenat valplikten med den allmänna rösträtten och den graderade skalan. Ännu tidigare finna vi tanken förverkligad i åtskilliga schweiziska kantoner¹. Äfven i andra stater har den obligatoriska valrätten förts fram till parlamentarisk behandling. Särskildt i Frankrike, där idéen träder fram redan 1789, hafva förslag i denna riktning upprepade gånger ända sedan 1848 blifvit framställda. I Italien framlades en regeringsproposition därom den 21 dec. 1910. I vårt land ingåfvo såsom nämndt prof. KJELLÉN m. fl. vid 1912 års riksdag motioner af dylikt innehåll.

Det är af intresse att iakttaga, att i både Belgien och Spanien det är *konservativa* regeringar, som genomfört valplikten; och att det likaledes i Österrike var ett konservativt partis verk. En därmed sammanhängande egendomlighet är det betonande af sammanhanget mellan den »allmänna» rösträtten och valplikten, som man i litteraturen ofta återfinner², och den uppfattning af val-

¹ Äfven i det lilla Lichtenstein är valplikt gällande. I Argentina infördes den i början af 1912. För vissa *privilegierade* väljareklasser består rösttvång i Danmark (landstinget), Sachsen-Weimar-Eisenach och Braunschweig. För *elektorer* finnes sådant stadgat i åtskilliga författningar, såsom i Frankrikes (de kommunala senatsvalselektorerna), Danmarks (landstinget), Bulgariens och de ofvannämnda tyska staternas. Jfr MEYER, a. a. s. 653 f. och TRIEPEL, Wahlrecht und Wahlpflicht, Dresden 1900, s. 12: ff. Se i öfrigt om valpliktsfrågans utveckling i olika länder och dess praktiska landvinningar framför allt VUTKOVICH, a. a. sidd. 9—66, SPIRA, a. a. sidd. 192 ff.; KJELLÉN, Allmän röstplikt, Det nya Sverige 1911, s. 295 ff.

² TRIEPEL säger: »Das Problem hat ja seine recht eigentliche Bedeutung gerade für das allgemeine Wahlrecht». Wahlrecht und Wahlpflicht (1900) s. 14. Jfr äfven t. ex. KJELLÉN i anf. afhandl. i Det nya Sverige s. 295 och motionen 1912 s. 32. Å sistnämnda st. heter det: »Där icke allmän och lika valrätt gäller, där saknas grunden för valplikt, liksom medaljens ena sida icke gärna kan tänkas utan den andra». SPIRA, a. a. s. 121, DUPRIEZ, Sur l'organisation du suffrage universel en Belgique, 1901, s. 119, 131.

plikten som en motvikt mot den allmänna rösträtten, hvilken äfven i den praktiska politiken gjort sig gällande. I Belgien följde också den ena med den andra 1893, i Österrike likaså, om ock den senare i modifierad skepelse¹.

Vi skola nedan skärskåda den österrikiska valpliktens organisation. Först må vi höra argumentationen i det österrikiska valreformutskottet för och emot. Denna har sitt särskilda intresse bl. a. därför att den berör och utgår från själfva grunduppfattningen af den politiska rösträttens och representationens väsen. Att vid detta återgifvande kritiken erhåller något större utrymme än den positiva motiveringen, sammanhänger därmed, att den förra onekligen gjordes lifligare och mångsidigare än den senare.

Argumenten för och mot.

Man återfinner i den parlamentariska debatten i Österrike om valplikten hufvudstommen och åtskilligt af de sekundära tillsatserna i den sedvanliga litterära och politiska argumentationen pro et contra. Vi skola här söka något systematisera den.

De grunder *för* den obligatoriska valrättens införande, som anfördes, voro i hufvudsak följande.

Vi möta vid motiveringens utgångspunkt en särskild uppfattning af *valrättens natur*. Valrätten är, framhäfves först, en *offentlig* rättighet icke en privat. Och »hvarje offentlig rättighet är redan till sitt begrepp en offentlig plikt, ty offentliga rättigheter tillkomma individen icke blott i hans eget, utan åtminstone delvis också i offentligt intresse»². Det heter också med en snäfvare formulering »att en skillnad består mellan privat och personlig rätt å ena sidan och politisk rätt å andra sidan och att politiska rättigheter alltid draga med sig motsvarande förpliktelser»³.

¹ I Spanien förflyto 17 år mellan allmänna rösträttens (åter-) införande (1890) och röstpliktens lagfästande (1907).

² Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 614. Jfr BLUNTSCHLIS ofta citerade sats: »öffentliches Recht ist zugleich öffentliche Pflicht». Äfven VUTKOVICH hyllar den meningen, a. a. s. 69 ff., och jämväl KJELLÉN instämmer med Bluntschli. Anf. a. i Det nya Sverige s. 306 och motionen 1912 s. 23 STEFFEN likaså. Första K:s Prot. 1912. IV: 36, s. 65.

³ A. st. s. 568.

Den förra af dessa sätser — det må redan här för dispositionens skull anmärkas — räcker tydligen icke att utan vidare motivera den obligatoriska valrätten, åtminstone för den, som icke är öfvertygad om att utöfningsplikten begreppsenligt tillhör hvarje offentlig rättighet, ej heller, om så vore, om nödvändigheten af ett juridiskt fastslående häraf. Den senare satsen åter — som väl med »politisk» rättighet får anses mena offentlig rättighet af aktiv art — är tydligen ett uttryck för »funktionsteorien».

Det är denna teori, som bildar motiveringens basis. »Valrätten är», heter det, »en offentlig funktion, en rätt, som förlänas, icke för individuella, utan för allmänna ändamål och för det allmänna bästas skull»¹. »Valen äro en funktion som afser hela statsborgarskapets och statens intresse»². Här återklingar, som man finner, den särskildt af den tyska statsteorien (LABAND m. fl.) utbildade idéen, att valrätten är uteslutande statsfunktion, den i valet deltagande uteslutande statsorgan³ — valrätten är, för att citera den österrikiske inrikesministern, »icke en subjektiv offentlig rätt», utan »eine Berufung seitens der staatlichen Gewalt»⁴. Valrätten jämföres med jury-⁵, värn-, vittnesplikten, vidare skyldigheten att mottaga kommunalfullmäktiguppdrag, ja, med skoltvånget⁶. I reformutskottets utlåtande åter läser man: »Till grund för valpliktens införande framhölls — — —, att valrätten tillkommer karaktären af en offentlig funktion och att deltagandet i valet framställer sig icke blott som utöfvande af en individuell rätt, utan som uppfyllande af en social plikt»⁷. Detta yttrande framgår icke ur samma exklusiva funktionsteori som det förra, utan snarare ur en uppfattning af valrätten såsom varande af blandad natur: på en gång statsfunktion och individuellt intressemedel⁸, men i alla fall med afgjord tonvikt på den förra sidan.

¹ A. st. s. 614.

² A. st. s. 568.

³ I Sverige först af FAHLBECK utförligare framställd i afhandlingen Rösträttsreformen, Statsvet. Tidskrift 1902 s. 65 ff.

⁴ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 567.

⁵ Juryuppdraget är i Österrike som i flera andra stater obligatoriskt.

⁶ Jfr VUTKOVICH, a. a. s. 75, 82 f., 85.

⁷ Bericht d. Wahlref-Aussch. s. 8.

⁸ JELLINEKS teori; se t. ex. Allg. Staatslehre, 1905, s. 567 ff., System d. subj. öff. Rechte (1905) s. 136 ff., Das Pluralwahlrecht und seine Wirk.,

Ur valrättens karakteriserande som offentlig funktion — äfven denna kritik förutskickas med hänsyn till den logiska ordningen af motiveringen — torde nu endast den slutsatsen kunna dragas, att i valrättens natur icke ligger något hinder mot att staten kräver valrättens utfövande som en rättsplikt¹. Inrikesministern synes gifva uttryck häråt, när han säger, att valrätten är »en offentlig plikt, till hvares uppfyllande statsmakten kan tvinga hvar och en»². Den som så menar vill såsom afgörande komplement i demonstrationen finna ett påvisande, att *statsintresset* fordrar valplikten. Mången, som argumenterade med statsfunktionsteorien, synes emellertid hafva nöjt sig med denna såsom ensam bevisning³. Dock anfördes från andra håll också de önskvärda ändamålsenlighetsgrunderna, hvilka alltså i den på detta sätt logiskt omformade bevisföringen följa som andra ledet.

Dessa ändamålsenlighetssynpunkter sammanhänga först och främst med en viss uppfattning af *folkrepresentationens* grundtanke och dess konsekvenser. Statens intresse fordrar, menade man sålunda, att representationens sammansättning »icke bestämmes genom tillfälliga majoriteter, utan så obestriddigt som möjligt bringar till uttryck samfäldhetens vilja»⁴, *hela* folkets vilja. Deltagandet i valen bör icke bero af »enskilda partiers större driftighet och skicklighet i agitationen», utan i detsamma böra snarare »de politiska partiernas faktiska styrkeförhållanden komma till uttryck»⁵. Det kan icke sägas vara händelsen med valen sådana

(1905) s. 11. I Sverige förfäktas den särskildt af BOËTHIUS i Röst-rättsproblemet (I vår tids lifsfrågor 1904) s. 25 ff. Så ock KJELLÉN i Det nya Sverige s. 306 (med hänvisning till COUTANT och SPIRA).

¹ G. MEYER afser närmast detta med orden, att mot fastställandet af valplikt »är grundsatsenligt intet att invända». Das parlamentarische Wahlrecht (1901) s. 654.

² Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 567.

³ Jämväl VUTKOVICH säger, att den som i omröstningen ser en offentlig funktion måste naturligen med öfvertygelsens hela kraft inträda för den obligatoriska omröstningen». A. a. s. 67.

⁴ Bericht d. Wahlref. Aussch. s. 8.

⁵ Inrikesministern, v. Bienert, i Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 567. Jfr den belgiske konseljpresidentens ord vid framläggandet af förslaget till valplikt i Belgien: »För att lagen må blifva nationalviljans uttryck, för att de som hafva att göra den (förra) må riktigt representera den (senare),

de nu försiggå, »enär ju i flertalet fall valdeltagandet sjunker under 50 procent»¹. Det är, som man finner, krafvet på att representationen skall gifva en trogen, spegelbild af folkets opinion, så riktig i måtten som möjligt. Valpliktsinstitutets förvantskap i visst afseende med *proportionalismen* framträder här tydligt². Detta betonades också i den österrikiska politiska debatten. Så säger t. ex. inrikesministern, v. Bienerth: »Valplikten motsvarar i grund och botten proportionalvalets teoretiska åskådningar, hvilket söker de legislativa befogenheternas grundvalar icke i väljarekårens majoritet, utan i dess helhet»³. Ja, den likställighet som proportionalismen skall sörja för med afseende på den afgifna röstens effektutsikter säger inrikesministern det vara en förtjänst hos valplikten att garantera beträffande de olika *partiernas* ställning i agitationen. Genom valplikten, menar han, »förverkligas i detta hänseende valrättslikhetens tanke»⁴.

I den bild af nationen, som folkrepresentationen ger, »framträda», säger KJELLÉN, »*partidragen* i onaturlig proportion, på bekostnad af de lugna och fridsamma dragen». Röstplikten skall,

måste denna vilja uttrycka sig, uppenbara sig, blifva känd, och tydligen inträffar detta icke, om väljarne försumma att begifva sig till omröstningen. Icke blott blifver i så fall nationalviljan icke känd, utan allt för talrika uteblifvanden kunna förfalska dess uttryck genom att förskjuta majoriteten». Annales parlementaires. Chambre 1892—93 s. 1539—1542, cit. hos DUPRIEZ, L'organisation du suffrage universel en Belgique s. 119. Förf. argumenterar själf på samma sätt s. 140 f. Jfr äfven KJELLÉN: röstplikten är ett korrektiv mot folkviljans förtalskning». Allmän röstplikt, Det nya Sverige, årg. 5 s. 230 och motion nr 94 i Första kammaren 1912, s. 13.

¹ A. st. 559 — DUPRIEZ, a. a. s. 41, tillägger, att äfven om icke nationalviljan nödvändigt behöfver till följd af valabstinensen vara förfalskad, kan dess uttryck i representationen anses tvifvelaktigt, hvarigenom dennas prestige sjunker. Jfr KJELLÉNS ord om »den ökade auktoritet» hos riksdagen, »som följer af säkerheten, att den har nationens flertal bakom sig». A. a. i Det nya Sverige s. 308.

² Snarast är väl så, att den senare kan tänkas vara ett korrolarium af det förra, men icke nödvändigt tvärtom. I Belgien och åtskilliga schweiziska kantonen har man också låtit proportionalismen följa på valplikten.

³ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 567. — Proportionalismen: spelar jämväl in i kritiken och motkritiken från *etisk* synpunkt (se nedan s. 39).

⁴ A. st. s. 568. Jfr KJELLÉN om rättvisan i att det vid valen beredes lika yttre chancer för partierna. Första K:s Prot. IV: 36, 54.

menar han, åstadkomma en rättelse härutinnan, i det att moderationen genom den stora procent af de nya deltagarna, »som vilja freden och förlikningen framför allt», kommer till sin rätt i porträttet; institutet kommer sålunda att verka som en »sordin på partisträngarna»¹. Man kunde möjligen hafva väntat, att i Österrike, de hatfulla raspartiernas land, vid talet om folkviljans rena uttryck särskildt denna synpunkt skulle hafva trängt sig fram till beaktande af valpliktens främjare, liksom det så starkt betonades, att den förändrade sammansättning af valkåren, som den allmänna rösträtten medförde, skulle hafva en dylik effekt, skulle mildra den nationella partikampen². Så var emellertid icke fallet. Man tänkte under sin nitälskan för valplikten mera på de kvantitativa förskjutningarna mellan partierna än på en kvalitativ förändring af partistriden.

Krafvet på representationens porträttlighet gentemot folket synes förslagsställaren i valreformutskottet vara en nödvändig konsekvens af den *allmänna* rösträtten, genom hvilken vida befolkningslager, utrustade med jämlik rätt, dragas in i det politiska lifvet³. Och på denna punkt i de österrikiska valpliktsvännernas motivering är att insätta en deras särskilda tillämpning af den allmänna satsen, en förväntan afseende bestämda partiförhållanden. Som ett väsentligt element inmänger sig nämligen i argumenteringen — liksom uti motiveringen för pluralvalet, till hvars förmån krafterna voro i liflig rörelse i Österrike — den mera partipolitiska tanken, att valplikten skall komma att lända de »*borgerliga*» partierna till gagn på bekostnad af det *socialdemokratiska*, skydda dem för »en öfversvämning genom socialdemokratien»⁴. En dylik beräkning spelar in litet hvarstades, där man ifrar för den obligatoriska val-

¹ Anf. upps. i Det nya Sverige s. 227 och 308.

² Se förf:s uppsats Den öst. valreformen från nationalitetsproblemets synpunkt i Statsv. Tidskr. 1909 s. 243 ff.

³ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 559. — Jfr ofvan s. 25 f.

⁴ Dock må anmärkas, att icke alla valpliktens förfäktare gåfvo denna punkt en plats i sin motivering. Själva förslagsställaren säger, att »förslaget är icke framställt med särskildt hänsyntagande till talarens parti, utan det är att vänta, att genom stadgandet af valplikt de flesta politiska partier skulle vinna». Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 559.

rätten. TRIEPEL anmärker, att i Belgien dess införande i allra främsta rummet dikterades af detta motiv, liksom tanken vid hvarje tillfälle återkommit i de tyska tidningarna ¹. I Österrike förestafvades Luegers förslag af enahanda skäl ². Det framhåfdes i den österrikiska debatten till belysning först en speciell iakttagelse. Socialdemokraterna utöfva, menar den nyss anförde talaren, en »terrorism», yttrande sig i ekonomisk bojkott, som skrämmer små affärsmän och bönder bort från valurnorna. Mot detta hjälper endast valplikten, lagens tvångsmakt. »Blir en sådan stadgad, då skall denna terrorism icke mer göra verkan, ty t. o. m. Wienerhusvärden går hellre till val, än han betalar 2 kr. i böter» ³.

Men äfven den generella synpunkt hör gifvetvis hit såsom en hufvudfaktor, som af en motståndare till valplikten så uttryckes: »Valpliktstanken lanceras af de så kallade borgerliga partierna, hvilka icke bésitta den organisation, öfver hvilken de så kallade radikala partierna och framför allt socialdemokratien förfoga». De tro, »att genom valplikten deras läge vid valen skulle blifva bättre, och att deras bristfälliga organisation därigenom skulle suppleras» ⁴. Man håller sålunda före, att de minst organiserade partien hafva mest att vinna på valplikten; de flesta vid valen frånvarande äro icke-socialdemokrater. Det är samma föreställning, som ständigt återklingar och som af KJELLÉN får formen: bland abstinenterna »ha de borgerlige sin stora reserv» ⁵ — frånvaron af valplikt »utgör ett premium åt socialismen på öfriga partiers bekostnad» ⁶. Däri ligger också en förklaring till att, såsom ofvan (s. 25) anmärktes, det var ett konservativt parti, det kristligt

¹ A. a. s. 35. — Jfr ERRERA, Belgisches Staatsrecht (1910), s. 77: afsikten i Belgien var att få »en konservativ garanti mot de extrema partierna».

² VUTKOVICH, a. a. s. 49. Jfr ofvan s. 13. SPIRA a. a. s. 145. Se ock KJELLÉN.

³ I Belgien spelade, på ett tidigare stadium af dess valpliktshistoria en dylik fruktan för »actes de pression et d'intimidation» hufvudrollen såsom drifkraft i arbetet för den obligatoriska valrätten, men där, under den inskränkta censusregimen, hade man i tankarna inflytelserika personers tryck på af dem beroende i ändamål att hindra dem från att rösta. DUPRIEZ, a. a. s. 117.

⁴ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 561.

⁵ Det nya Sverige s. 228 och Motionen 1912 s. 11.

⁶ Motion 1912, a. s.

sociala, som i Österrike, liksom tidigare i Belgien och litet senare i Spanien, upptog valplikten på sitt arbetsprogram. Visserligen påpekar en partiets ledare, att »de kristligt-sociala hafva bland de borgerliga partien förhållandevis minst att vänta af valplikten. »Men»; tillägger han, »intet af de borgerliga partien är ens tillnärmelsevis vuxet socialdemokratien med afseende på organisation!»

För samme valpliktens förfäktare sammanfaller nu kampen mot socialdemokratien med statsintresset. Gentemot en motståndare, som betonat, att skolplikten på ett helt annat sätt var ett obetingadt statsintresse, emedan den måste tillse, att befolkningen icke ginge tillbaka i utveckling, utbrister han, att det finnes en vida högre uppgift för staten än själfva undervisningen, nämligen »upprätthållandet af familjen, privatbesittningen, hela det kulturella tillståndet, sådant som det nu består»; den närvarande stats- och samhällsordningen »måste obetingadt försvaras mot det vansinne, som ligger i det socialdemokratiska partiets yttersta mål.» Detta statsändamål står säkerligen »minst så högt, ja, mycket högre än statens förpliktelse att undervisa befolkningen.»¹

För den citerade politikern befinner sig uppenbarligen detta skäl i förgrunden såsom komplement till det ur valrättens natur af en statsfunktion härledda motivet — mera än fordran på folkrepresentationens porträttlikhet med folket.

Såsom en särskild förtjänst hos den obligatoriska valrätten betonades slutligen, att den »måste tillerkännas ett betydande *etiskt* värde, emedan rösttvånget verkar *uppfostrande*, i det att det drifver befolkningens försumligare grupper till deltagande i det offentliga lifvet samt väcker och befordrar deras intresse för de statliga uppgifter, som lagstiftningen har att lösa»².

Som man finner, grundade sig de anförda hufvudskälen för den obligatoriska valrätten dels på en teoretisk uppfattning rörande valrättens natur, dess egenskap af »offentlig rättighet» och af

¹ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 566.

² Bericht des Wahlref. Aussch. s. 8 och Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 559. Jfr STEFFEN i F. K.s Prot. IV, 36, s. 65. — Inrikesministern uppskattar redan i och för sig valpliktstankens »etiska halt», i det den »med den högsta statsborgerliga rättighet vill förbinda ett adekvat mått af statsborgerlig förpliktelse». A. st. s. 567.

statlig funktion, dels på en annan teoretisk uppfattning, afseende en viss sida af folkrepresentationens väsen, den Mirabeauska satsen om parallellismen mellan å ena sidan folk och riksdag, å andra sidan land och karta, samt nödvändigheten i statens intresse att denna idé förverkligas; dels baseras argumentationen vidare på en praktiskt-politisk förhoppning med hänsyn till valpliktens verkningar, de »borgerliga» partiernas tillväxt och socialdemokratiens minskning, dels slutligen på ett politiskt motiv af etisk art: valplikten bringar till lif känslan af plikt mot det allmänna¹.

Kritiken af den obligatoriska valrätten utgick från liberalt och socialdemokratiskt håll.² Liksom vid återgifvandet af inläggen till försvar för valplikten fästa vi oss äfven här först vid till *valrättens natur* anknutna argument. Å den liberala sidan förklarar sålunda en af hufvudtalarna, att han måste »med största bestämdhet förkasta förväxlingen af begreppen rätt och plikt.»³ Om någon vill utöfva valrätten, det är, anmärker en annan, »dock närmast hans egen sak».⁴ Dessa satser utgå tydligen från föreställningen om valrätten såsom uteslutande ett individuellt intressemedel. Valrättens korollarium är, menar den sist citerade, »de statsborgerliga plikterna, skattebetalningsplikten, värnplikten o. s. v.»⁵ Alltså: de statsborgerliga plikternas fullgörande motivera vedergällningsvis den förmån för vederbörande som valrätten utgör.⁶ Argumentet är »liberalt»

¹ Däremot hördes intet tal om det frö till plötsliga revolutioner, som mången valpliktsteoretiker befarat ligga dold i abstinensföreteelsen. Se t. ex. COUTANT, *Le vote obligatoire* (1898) s. 74 ff. o. ORBAN, *Le droit constitutionnel de la Belgique* (1908), II s. 29. Äfven KJELLÉN talar om de »farliga stämningar», som kunna »gömma sig i valstrejkens tystnad». Det nya Sverige s. 308 o. Motionen s. 24.

² Äfven i Italien voro socialisterna mot valplikten. EGELHAAF, *Polit. Jahresübersicht f. 1910*, s. 67.

³ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 560.

⁴ A. st. s. 564.

⁵ A. st.

⁶ KELSEN, *Kommentar zur österreich. Reichsratswahlordnung* (1907) s. 39, häfdar samma uppfattning. Enligt honom utgår också hela den österrikiska valrätten till både sin allmänna anda och i sina speciella bestämmelser från uppfattningen af valrätten såsom en »Begünstigung». — Det kan i förbigående anmärkas, att då VUTKOVICH, a. a. s. 71 f., påbördar ESMEIN samma motivering mot valplikten, så grundar sig detta på

i gammal mening; valplikten förkastas *obetingadt* såsom »une atteinte sur la liberté»¹, en obestridlig konsekvens af utgångspunkten.

Nu invändes emellertid, att väljandet är en »offentlig funktion», fortsätter den först anförde målsmannen för kritiken. Här till gennmäler han, att »det är visserligen i och för sig medgilligt, att just det, som i första rummet är den enskildes subjektiva rätt, från statens synpunkt göres till plikt.»² Men, anser han, friheten i det offentliga lifvet är så värdefullt, att »den får från statens sida genom tvång inskränkas endast försåvidt så viktiga offentliga intressen föreligga, att denna inskränkning af friheten blir från statens synpunkt erforderlig». Frågan tillspetsar sig således därhän: föreligger ett sådant »eminent offentligt intresse, statsintresse?» Talarens svar blir nej. Den enskilde väljarens röstdeltagande kan i detta afseende icke jämföras med sådana ting som jurymannens³ eller den kommunalfullmäktiges funktioner o. d.; dessa uppgifter *måste* fullgöras, det är ett eminent statsintresse.⁴ När det är fråga om den politiska valrätten, är statens intresse främst att få en komplett andra kammare. »Däröfver att möjligen de 516 representanterna icke alla skulle bli valda, om stätuerandet af valplikt underlåtes, behöfver man säkerligen icke göra sig något bekymmer»⁵. En annan opponent mot valplikten yttrar sig —

ett förbiseende. Den betydande franske teoretikern endast understryker valpliktens logiska oförenlighet med idéen om rösträtten såsom en individuell rätt; en idé, som han på annat ställe kallar »falsk i sin princip och å andra sidan dömd genom de logiska konsekvenser, den dräger med sig.» *Éléments de droit constitutionnel* (1909) s. 306 och 300. Äfven KJELLÉN riktar mot Esmein samma ogrundade förebråelse, a. a. i *Det nya Sverige* s. 304.

¹ Liksom exempelvis i ett franskt utskottsutlåtande 1885. Se SPIRA, a. a. s. 134. Valplikten hör hemma i »en socialistisk tvångsstat», heter det från samma håll i den politiska debatten i valreformutskottet, och det påpekas, att den »i de äldre socialistiska programmen har spelat en stor roll». Verh. s. 564. Jfr KJELLÉN i *Det nya Sverige* s. 217 om Gotha-programmet 1875 och valpliktskravet där intill 1891.

² Jfr uppfattningen af valrättens blandade natur: på en gång statsfunktion och individuellt intressemedel, s. 16 not 6.

³ Se sid. 27 not 5.

⁴ Äfven vittnestvånget är motiveradt, säger SPIRA, emedan rättsskipningens ändamål dessförutan ej skulle uppnås. A. a. s. 140. Beträffande jämförelsen med skatttvånget och militärtjänsten, se a. a. s. 183.

⁵ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 560.

utan att vidröra frihetstrycket¹ — i samma riktning. »Det enda motiv», säger han, »hvilket skulle kunna med något berättigande anföras, är, att väljandet utgör en offentlig funktion. Men äfven detta argument skulle blott då kunna betecknas såsom giltigt, om det påvisades, att staten utan valpliktens existens icke vore i stånd att effektuera det, som genom väljandet skall åstadkommas, att alltså exempelvis till följd af valuteblifvanden ett representanthus icke skulle kunna bringas till stånd».²

Hvad åter beträffar statens intresse af och det rationella i att *representationen afger en så adekvat bild som möjligt af folkets politiska åskådning*, så kan det icke öfverraska, att man i den praktiskt politiska debatten i Österrike saknar ingående teoretiska undersökningar af folkrepresentationens väsen och dess relation till »folket» och »folkviljan». Från sin ståndpunkt beskriver emellertid den socialdemokratiska ledaren, — som anser sig böra inlägga en gensaga mot den nyss citerade liberale talaren i den mån han »betraktar valplikten från synpunkten af frihetens inskränkning»³ — huru denna bild genom valplikten kommer att gestalta sig. I valplikten, säger han, innebor den »reaktionära tendensen» att bringa till gällande de befolkningslagers vikt, som politiskt tänka allra minst och egentligen icke besitta någon politisk vilja. »I afsikten att med polismakt tvinga dessa befolkningslager till en politisk meningsyttring», upprepar han, »ligger tendensen att gifva de politiskt icke-tänkande en öfvervikt öfver de politiskt tänkande». De väljares halt, hvilka »genom polismakt måste drivas till valurnan», vill han karakterisera genom att säga, att de själfklart äro »tillgängligare för yttre icke-politiska påverkningar» — att göra dem till tungan på vågskålen finner han »reaktionärt».⁴ Tydligt menar han, att det strider mot statens intresse att framtvunga en sådan »trogen bild af folkstämningen»; de åskådningar, representationen skall afspegla, är det offentligt intresserade fol-

¹ Inblandningen i detta sammanhang af hänsynen till den borgerliga friheten är f. ö. tydligen icke detsamma som det *obetingade* förkastandet af valplikten för frihetens skull.

² A. st. s. 612. — Väljarens personliga intresse verkar här garanterande. Se SPIRA, a. a. s. 134 f., 163.

³ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 562.

⁴ A. st. s. 562 f.

kets åskådningar¹. Anmärkningen är af samma art som SPIRAS: »Eine Entstellung des wahren Bildes der öffentlichen Meinung» blir följden, ifall utslaget i valkampen skall gifvas af »individer utan egen politisk öfvertygelse», som »mit ihren vielumwobenen Stimmen einen demoralisierenden Unfug treiben».²

Naturligtvis utgöras emellertid valabstinenterna icke allenast af de politiskt indolenta, »politiska idioter», såsom SPIRA krasst benämner dem, utan därjämte af åtskilliga af andra motiv än den rena lojheten, af etiskt respektingifvande motiv drifna medborgargrupper.³ Det mot dessa utöfvade valtvånget fördömdes af den österrikiska kritiken närmast från en annan, från moralisk synpunkt, såsom vi nedan skola finna.

Vid sidan om de rent valrättsteoretiska och ur kammarens representativa natur deducerade argumenten verkade i valpliktssträfvandena — såsom tidigare framställt — i hög grad föreställningen, att den obligatoriska valrätten blefve *ett vapen mot socialdemokratien*. Kritiken inriktade sig med hänsyn till detta moment i motiveringen icke på spörsmålet, ifall en dylik synpunkts anläggande i och för sig vore berättigad, oafsedt frågan om beräkningen motsvarade verkligheten eller icke.⁴ Man höll sig allenast till en granskning af förutsägelsens sannolikhet.

Därvid voro emellertid icke alla de uppträdande valpliktens motståndare eniga. Så t. ex. yttrar sig en liberal talare sålunda: »Valplikten skulle lända de riktningar till godo, som förfoga öfver

¹ Jfr K. U:s utl. nr 28, s. 2 och CLASON, F. K:s Prot. IV: 36, s. 66.

² A. a. s. 14. »Eine Öktroyierung einer polit. Meinung an die polit. Gleichgültigen», talar v. HERRNRITT om a. a. s. 85. Jfr OLOF OLSSON i F. K. Prot. IV: 36, s. 63. En annan anmärkning var, att en konsekvens af valplikten vore obligatoriskt deltagande af riksdagsmännen i hvarje parlamentarisk omröstning. Verh. s. 562, liks. obligator. mottagande af riksdagsmännakall, SPIRA, a. a. s. 178. Jfr KJELLÉN, Motion s. 27.

³ KJELLÉN (i Det nya Sverige s. 226) citerar några författare med liknande uppfattning af abstinenternas valör som den, åt vilken DUPRIEZ ger uttryck, då han säger, att röstningsfrånvaron i demokratierna tenderar att utbreda sig framför allt bland »valmanskårens bästa element». A. a. s. 142.

⁴ TRIEPEL kriticerar argumentet skarpt från principiell ståndpunkt. A. a. s. 35 f.

den minst goda organisationen. Den som är bäst organiserad, behöfver naturligtvis ingen valplikt. Det bäst organiserade partiet i staten är säkert socialdemokratien. Från ståndpunkten af socialdemokratiens bekämpande genom de förenade borgerliga partierna vore därför införandet af valplikt politiskt mycket värdt att taga i öfvervägande». ¹ (Talären förkastade valplikten af de tidigare anförda grunderna). Men å andra sidan bestredo både liberala och socialdemokratiska politici den ifrågakvarande verkan af den obligatoriska valrätten. Så karakteriseras det som »en af de största villfarelser» att tro, att »de försumliga 30 å 40 procenten af väljarne säkert skulle välja borgerliga kandidater. Just de belgiska valen», säges det, »hafva vederlagt denna villfarelse.» ² Och från socialdemokratiskt håll talas om de »mycket för öfverdrifna föreställningarna om de fördelar, som för de reaktionära eller konservativa partierna skulle kunna uppväxa ur valpliktens införande», och det tillägges, att »i Belgien, där valpliktens stadgande ursprungligen framgick ur reaktionära intressen, hafva med årens lopp just socialdemokraterna dragit mest fördel af valplikten». Dessa gynnsamma erfarenheter »mildrade väsentligen» talärens principiella obenägenhet för valplikten och gjorde, att dess införande för hans parti icke blefve en »casus belli.» ³ En tredje motståndare till det nya institutet antecknar på valpliktens kreditsida, att införandet däraf »skulle komma alla partier i lika mån till godo.» ⁴

¹ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 560.

² A. st. s. 564.

³ A. st. s. 563. — Jfr F. K:s Prot. IV: 36, s. 62, där från socialistiskt håll betviflas, att soc. skola förlora på valplikten. — Den citerade socialdemokratiske ledaren i Österrike, som emellertid röstade mot förslaget, medgaf, »att vid valplikten kunde anknyta sig äfven tankegångar af demokratisk art».

⁴ A. st. s. 612. Jfr ofvan s. 30 not 4. »Elle ne favorise aucune tendance et ne porte préjudice à aucun parti politique», säger DUPRIEZ, en valpliktens anhängare, a. a. s. 115. — Jämväl SPIRA anser trögen på valplikten som en konservativ garanti för en »villfarelse». Han hänvisar bl. a. till ett pressuttalande af Millerand 1897, äfvensom till att det var socialdemokraterna som i kantonen Basel-Stadt trädde i skrankorna för valpliktens införande. A. a. s. 148. — Valpliktens mest betydande litterära befrämjare i Österrike, VURKOVICH, finner det »ohållbart» att betrakta försöken att införa valplikten såsom rent konservativa sträfvynden, hvarvid han hänvisar till att i Frankrike mest demokratiska kretsar sysslat med detta problem; men han medgifver i alla fall, att »dess införande

Det framgår sålunda, att det mångenstädes å motståndarnes sida hystes tvifvelsmål rörande den af anhängarne supponerade förmågan hos valplikten att bidra till »Erhaltung der heutigen Staats- und Gesellschaftsordnung». Särskildt socialisterna sade sig icke vara från partipolitisk synpunkt rädda för den obligatoriska valrätten.

Vi ha så nått fram till den *etiska* betydelse, valpliktens vännar tillade densamma såsom ett ferment till allmänanda. Här- emot genmäler en dess motståndare, att det måste ställas i tvifvelsmål, om »den aubefallda straffkronan är det lämpliga uppfostringsmedlet.»¹ Det är ju den politiska indolensen, detta korrektionsmedel skulle komma åt. För att råda bot på denna förordas i stället agitation och organisation; valplikten skulle i detta hänseende komma att verka som ett »Beruhigungsmittel» för de »borgerliga» partierna och föra till större tröghet och försumlighet, sålunda snarare utgöra en fara för den politiska lifaktigheten. »Det vore ett stort fattigdomsbevis för de borgerlige (das Bürgerthum) och i synnerhet för de tyska, om man måste säga, att de i det stora hela blott under straffhotets tvång utöfva sina viktigaste statsborgerliga rättigheter.»²

måste sätta det i största styrka uppbadade borgerliga samhället i stånd till motsvarande framgångar i kampen med de förut väl organiserade demokratiska partierna.» A. a. s. 50. Och s. 39 säger han, att »synnerhet socialdemokratien är så stramt organiserad, att den i de flesta distrikt skrider till valurnan som *en* man för att utöfva sin valrätt.» — KJELLÉN anser klokt, att »de borgerlige icke allt för mycket öfverdrifva sådana synpunkter». Det nya Sverige s. 228. Motionen 1912 s. 11. Jfr ofvan s. 31.

¹ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 561.

² A. st. s. 564. — Jfr SPIRA, som likaledes rekommenderar den »målmedvetna politiska upplysningen», såsom den, hvilken »allein wird selbstwirkend und zwanglos dem öffentlichen Leben taugliche und wertige Kräfte zuzuführen imstande sein». A. a. s. 34. »Pure illusion», menar DUPRIEZ, a. a. s. 142. — En valpliktsmotståndare i den österrikiska debatten påpekade visserligen den förtjänsten hos valplikten, att den minskade agitationsbesväret, agitationskostnaderna för partierna; »ty det är en af de svåraste och dyrbaraste uppgifter att bringa väljaren till valplatsen». Men han ansåg ej denna fördel vara något värd i jämförelse med de omnämnda nackdelarna. Jfr KJELLÉN, som i Det nya Sverige s. 307 såsom ett argument för valplikten framhåller kostnadsminskningen med hänsyn till valagitationen.

Här må lämpligen en annan invändning mot valplikten från dess österrikiska motståndare finna sin plats. Om de icke tillmätte tvånget något uppfostrande värde beträffande den politiska likgiltigheten, så funno de dess tillämpning på af respektabla motiv drifna abstinenter vara direkt moraliskt förkastligt. »Man försätte sig i en mans belägenhet», heter det, »som af rent etiska grunder icke vill inblanda sig i dagspolitiken. En präst, en ämbetsman, en lärare i någon af partier söndersplittrad trakt eller en godsägare, en fabrikant, som tillhör en annan nationalitet, t. ex. en tysk i en rent tscheckisk trakt, vill man tvinga att medverka vid en valhandling, som för honom icke skulle hafva något ändamål. Men också ett helt parti, ett helt stånd kan befinna sig i ett liknande läge; abstinensen är ju ett medel till politisk demonstration. I Italien få som bekant de påfliga katolikerna på grund af en påflig order öfver hufvud icke deltaga i politiska val.» Om förslagsställaren »lefde i Italien, skulle han genom sitt förslag råka i en stor konflikt mellan den lag, som han här vill göra såsom folkrepresentant, och den lag, som åligger honom såsom god katolik, nämligen att lyda kurians bud». Längre fram påpekas, att i Belgien ligger saken på annat sätt än i Österrike, ty där består proportionalvalet, hvadan »rösten i intet fall går förlorad, medan man hos oss skulle tvingas att afgifva sin röst äfven i det fall, att man ingen utsikt har att därvid uppnå någon praktisk effekt.»¹

¹ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 564, 565. — SPIRA lägger stor vikt på kritiken af valplikten från moralisk synpunkt, han anför liknande exempel som de härofvän nämnda (a. a. s. 119 f. och 138 f.); valplikten är ett »osedligt samvetstvång» (a. a. s. 229 och passim — läs kap. »Ethische und politische Bedenken gegen die Wahlpflicht»). På valpliktsvännernas invändning, att det för den, som anser sig böra afstå från att rösta, går an att afgifva blank röstsedel, svarar han, att det är »ett förhånande af den primitivaste morals grundsatser» att »för valmannen göra denna komedi till en plikt» (a. a. s. 136). — Närmast från etisk synpunkt fordrar äfven han, att valpliktens fastställande måste hafva proportionalismen till förutsättning (s. 48 ff. och annorstädes). Dock synes KJELLÉN tillmäta honom för mycken benägenhet för kapitulation. Knappast kan han sägas hafva medgifvit »att motståndarnes förnämsta vapen är slaget dem ur händerna» (anf. a. i Det nya Sverige s. 307, motionen 1912 s. 24); han inrymmer endast, att proportionalvalet »eines der wichtigsten Bedenken der Wahlabstinenten gerade der besseren Sorte beseitigt und darum die Wahlpflicht minder

Till denna kritik af valpliktsvännernas valrätts- och folkrepresentationsteoretiska, partipolitiska och etiska begrundning af det institut, hvars införande de ville befordra, fogas från motståndarnes sida ännu ett par anmärkningar.

En sådan rör valpliktens värde med hänsyn till det syfte, man därmed afser att uppnå. Det sättes i tvifvelsmål att valplikten verkligen är af den *effektivitet*, som dess anhängare föreställa sig. Sålunda anmärkes det, att den »uttömmar sig i plikten att aflämna en röstsedel utan att erbjuda en garanti för att också faktiskt ett sådant bruk göres af rösträtten, som kommer i betraktande för valresultatet» och att den på grund häraf »icke på något sätt förmår motsvara de förväntningar, som knyts vid dess införande.»¹ Hvad som åsyftas är möjligheten att aflämna *blank* röstsedel. Af MEYER formuleras denna anmärkning så, att valplikten i praktiken endast kan komma att betyda skyldighet för den valberättigade att »formellt taga del i valakten» och således till sitt materiella resultat är »oberäknelig».²

unannehmbare macht» (A. a. s. 200; visserligen begagnar han än mildare uttryck på andra ställen — s. 17 och 134 —: »zweifellos viel eher annehmbar» resp. »eher annehmbar»). Likaledes är det väl att gå något för långt att, såsom Kjellén, finna den ifrågavarande »reformens argaste veder-sakare villig att nedlägga motståndet inför denna kombination» (motionen 1912 s. 26). Spira säger sig icke draga i betänkande att förklara, »dass die proportionelle Vertretung der Wähler auch der einzige Preis wäre, um welchen wir uns den, *immerhin stets gehässigen* (kurs. af mig), Wahl-zwang, hinzunehmen entschliessen könnten» (a. a. s. 200). Detta är icke alldeles detsamma som »det pris, för hvilket äfven jag skulle kunna besluta mig för röstplikten» (KJELLÉN, a. st. s. 24).

¹ Bericht d. Wahlref. Aussch. s. 8.

² A. a. s. 656 ff. Jfr KELSEN, a. a. s. 38 f. SPIRA finner det »åtminstone absurdt att vilja nödga någon till en akt, hvars innehåll, med hänsyn till dess lagliga hemlighet, är fullständigt okontrollerbar». A. a. s. 169 f. — Konseljpresidenten i Belgien, Bernaert, afvisar vid reformriksdagen 1892—93 anmärkningen med bl. a. följande ord: »I det ögonblick, då man måste gå att rösta, skall man endast mycket sällan begifva sig till omröstningen för att ingenting göra». Annales parlementaires. Chambre, 1892—93 s. 1542, cit. hos DUPRIEZ, a. a. s. 146. Jfr KJELLÉNS genmäle af enahanda innehåll emot Konst. Utskottet, som hade samma invändning mot valplikten som häröfvan. Andra kammarrens prot. IV: 36, s. 50, K. U:s utlåt. nr 28 s. 2.

Några starkare tvifvelsmål om valpliktens effektivitet med afseende på själfva frekvensen kring valurnorna synas däremot icke i den parlamentariska debatten hafva gjort sig förnimbara.

Slutligen finner man i det österrikiska valreformutskottets förhandlingar sådana invändningar mot valpliktsinstitutet, som gälla *praktiska svårigheter* vid dess genomförande. Kritiken sätter här för det första in på samma punkt som det svenska Konstitutionsutskottet 1912¹, då den erinrar om den börda, valplikten skulle blifva för den glest boende befolkningen. Den skulle, menade man, för denna blifva »unendlich schwierig». »Väljarne på ländsbygden», heter det, »bo icke blott i sammanslutna orter, utan till stor del i ensamma, kringspirdt belägna småsamhällen». Om nu valplikten införes, måste fader, son och dräng gå till val, den ensamma bondgården skulle hela dagen igenom vara öfverlämnad åt kvinnorna och barnen. Det kan dock omöjligt vara värdt att anbefalla.² En annan talare hänvisade på bergbefolkningens svårigheter o. s. v.³; han påpekar också den förlust af »ett för dem kanske mycket nödvändigt dagsförvärf», tvånget att infinna sig å valorten skulle kunna medföra för folk på långt afstånd därifrån, särskildt ifall samfärdsmedlen vore dåliga.

I förbindelse med denna anmärkning sättes den reflektionen, att valplikten skulle komma att uppväcka en utomordentlig animositet mot väljandet.⁴ Såsom syftande såväl på dessa praktiska besvärligheter som det ofvan berörda samvetstvång, valplikten ansågs kunna komma att medföra, får den socialdemokratiske ledarens ord tydas, att införandet af valplikten skulle komma utöfvandet af välrätten att för väljarne framstå som »etwas Lästiges»; såsom »något från uttryckandet af deras politiska öfvertygelse afskildt», såsom »eine unangenehme Behelligung und Zeremonie.»⁵

¹ Utlåtande n:r 28 s. 3.

² Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 562.

³ A. st. s. 614. Yttrandet citeras nedan s. 44.

⁴ A. st. s. 562.

⁵ A. st. s. 563. — GEORG MEYER tillmäter denna möjlighet den säkerligen väl öfverdrifna betydelse, att han befarar, att somliga skulle blifva så förbittrade öfver tvånget, att de i sin desperation röstade på »de möjligast oppositionella och radikala kandidaterna.» A. a. s. 656. Detta tror dock icke SPÄRA, åtminstone om upplysta väljare. A. a. s. 139 not 1.

Vidare afse dessa anmärkningar af praktisk natur de *rent tekniska vanskligheter*, som problemet ifråga förmenades innebära: valförfarandets komplicerande, hvaraf följde ökad arbete för myndigheterna, tyngande och tidsödande valpliktsprocesser¹; de stora kostnader, de senare skulle förorsaka²; svårigheten att fixera lämplig straffart och straffhöjd och särskildt bötesstraffets egenskap att kännbart drabba endast de lägre samhällslagren³; vanskligheten att finna det ändamålsenligaste forum för utslagens afkunnande⁴ o. s. v.

Det är ju det svaga deltagandet i valen, som utgjort den yttre anledningen till uppkomsten af krafvet på rösttvång. Ett par medlemmar af valreformutskottet varnade emellertid för att taga den dittillsvarande ringa valfrekvensen till utgångspunkt. Till denna medverkade nämligen själfva den gamla valrättens struktur, såsom det indirekta valsättet, där sådant förekom, oerhördt stora valkretsar, som gjorde valet mindre intressant m. m.; framför allt kurievals-systemet. »Vid valen i femte kurian förklarade t. ex. ganska många borgerliga väljare sig icke deltaga i valet, emedan den femte kurian tillhörde arbetarne. I stadskurian åter sade sig många, att de icke behöfde gå till val, emedan i denna kuria arbetarne i alla fall icke hade någon valrätt.» Genom aflägsnandet af kurievals-systemet och andra olämpliga moment i den gamla valordningen och genom införande af de nya stadganden, som vore å bane, skulle valabstinensen minskas. Här hänvisas således till *valtekniska förbättringar*, hvilka kunna vara ägnade att aflägsna eller minska orsakerna till valabstinensen och därmed onödiggöra »användningen af polismakt»⁵ — i öfverensstämmelse med programmet »förekomma är bättre än bota».⁶

¹ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 568.

² A. st. s. 612.

³ A. st. s. 565. Därigenom »drefves kanske just sådana befolknings-skikt till valet, hvilka man måhända hellre ville hålla borta». Äfven det svenska K. U. anmärkte på svårigheten att finna den rätta straffformen. Utl. n:r 28 s. 2.

⁴ Verh. a. s.

⁵ A. st. s. 563 och 564 f.

⁶ SPIRA, a. a. s. 59; »kurativa metoder» talar KJELLÉN om, a. a. i Det nya Sverige s. 231. Det är, utom genom politisk uppfosträn, upplysning

Särskildt framhölls — såsom af citatet framgår — privilegievalrättens försvinnande och de direkta valens införande öfver hela linjen. Det må här tilläggas, att utom de nämnda nyheterna verkar i samma riktning bl. a. den nationella valkretsindelningen, som afser att minska antalet från nationalpolitisk synpunkt bortkastade röster. Jämväl den minoritetsrepresentation, som stadgades för valen i ett kronland, Galicien, syftar till sin idé åt samma håll. Däremot erhöill proportionsvalet¹ icke någon plats i den österrikiska valrätten. Man nöjde sig att i det omfång som nämnts tillmötesgå (de nationella) minoriteternas representationskraft. Ett särskildt österrikiskt valrättsinstitut bör i detta sammanhang påpekas: *legitimationskort*. Hvarje röstberättigad erhåller ett sådant sig tillsändt. Det skall jämväl verka såsom en adhortatio till deltagande i valet².

Bland dessa abstinensen förebyggande medel finner man i Österrike hvarken omröstning pr post³, ej heller bestämmelsen om söndagen såsom valdag, ehuru båda frågorna bragtes på tal under de reformen föregående öfverläggningarna. En sådan favör, som den belgiska vallagens art. 172 gifver åt väljare, hvilka icke å valdagen bo i den kommun, i hvars röstlängd de äro inskrifna, nämligen fri resa å statsbanorna, vore i Österrike icke af någon betydelse, enär där för valrättens utöfvande erfordras, att vederbörande skall hafva och sedan minst ett år hafva haft sin (faktiska) bostad i den kommun, i hvilken valrätten är att utöfva⁴. Däremot väcktes i valreformutskottet tanken, att i vallagen borde stadgas ersättning (af stat eller kronland) åt »af

och agitation med anlitan af dessa »moyens amiables» (se ofvan s. 23) som man, såsom HELLBERG yttrade i debatten i Första kammaren 15 maj 1912 vill »komma fram så långt som möjligt på den frivilliga vägen, innan man anlitar tvångét.» Första Kammarens Prot. 1912, IV: 36; s. 68.

¹ Som af SPIRA anses vara »det verksamaste botemedlet för hvarje valabstinens öfver hufvud». A. a. s. 45.

² RRWO § 14. Jfr KELSEN, Kommentar z. öst. Reichsratswahlördn. (1907) s. 84.

³ KJELLÉN framhåfver i likhet med andra författare, som behandlat valpliktsproblemet, dess samband med dylik skriftlig votering; se särskildt motionen 1912, s. 28.

⁴ Grundgesetz über die Reichsvertretung § 7, Absatz 1. — I Preussen ock fria resor sedan 1908. Se KJELLÉN, a. a. i Det nya Sverige s. 232.

daglön lefvande väljare» för »den dem å valdagen drabbande förtjänstförlusten.»¹

Organisation.

Det motstånd, som mot införandet af valplikten gjorde sig gällande, förde med sig, att flertalet af dess anhängare icke ansågo sig förmå i hela deras räckvidd förverkliga sina önskemål. Deras förslag blef därför en kompromiss af för Österrike karakteristisk art. Vårätten till riksrådet skulle icke göras obligatorisk genom en enhetlig bestämmelse för hela riket, utan det skulle öfverlätas åt de skilda *kronländerna* själfva att genom sina landtdagar i detta afseende förplikta riksrådsväljarne eller icke samt äfven stadga de för valpliktens genomförande nödiga specialföreskrifterna.

Det var dock icke endast politiskt opportunistiska skäl, som talade för denna lösning af frågan, utan också de olikartade förhållandena i de olika kronländerna, hvilka gjorde det önskvärdt, att valplikten icke stadgades generellt för hela statsområdet². Hvilka skilda förutsättningar för valpliktsinstitutet, olika delar af riket erbjuda, belyser en polsk deputerad med dessa ord: »I ett land, som besitter mycket goda kommunikationsmedel och en rik befolkning och är deladt i små valkretsar med många valorter (röstningsområden), kan valplikten göra mycket stora tjänster. I ett bergigt land däremot, såsom i Salzburg och Tyrolen, där en stor del af befolkningen tillbringar hela sommaren i fjällen och aldrig under den tiden stiger ned i byarna, i ett land med dåliga kommunikationer och en mycket fattig befolkning skulle valplikten kunna gestalta sig som en tryckande börda»³.

Gent emot denna anordning betonades det orimliga i att låta ett så viktigt moment i riksvårätten, en sådan principfråga, bestämmas af de territoriella representationerna. Riksrådet, som väljes af väljare från alla kronland, borde också, menade man, i

¹ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 614. Jfr förslag i Belgien redan år 1858 om införande i samband med valplikt af ersättning åt väljare öfver hufvud. DUPRIEZ, a. a. s. 116 f.

² Bericht d. Wahlref. Aussch. s. 8.

³ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 614. Jfr ofvan s. 41.

alla kronland väljas under likadana betingelser¹. »Att taga ifrån riksrådet afgörandet af en principfråga och öfverlämna det åt landslagstiftningen, synes dock vara ett oantagligt tillvägagångssätt. Ty icke en detaljfråga gäller det här, hvars afgörande kan med hänsyn till ländernas olikhet dem medgifvas, utan en kapitalfråga». Bestämmer man sig för den föreslagna anordningen, då kan man också vänta ett förslag, att det öfverlämnas åt länderna att stadga, huruvida pluralvalrätten bör införas eller icke, »i Böhmen kanske en pluralröst, i Kärnten två o. s. v.»². Och icke blott den olikheten skulle blifva följd, att principen skulle bli gällande i vissa länder, icke i andra. Utan därjämte kunde tänkas, att i somliga af de förra stadgades ett slags straff, i andra ett annat och likaledes att öfriga punkter i valpliktsinstitutet, forum, förfarandet etc., blefve skiljaktiga från land till land³. Allt detta vore »författningsmässigt en absolut omöjlighet»⁴. Det framlades därför också af valpliktsvänner, som ej gillade den fakultativa valplikten, ett motförslag, enligt hvilket vederbörande paragraf i riksrådsvallagen skulle för *hela riket* fastslå valplikten och stadga straffbestämmelser och forum⁵.

Valreformutskottet tillbakavisar emellertid dessa författningsrättsliga invändningar med att fästa uppmärksamheten därpå, att redan enligt den gamla valrätten landslagstiftningen inverkar på t. ex. en så viktig sak som valsättet i fjärde och femte kuriorna (indirekt eller direkt valsätt)⁶.

¹ A. st. s. 615.

² A. st. s. 561.

³ A. st. s. 565.

⁴ A. st. s. 561. C'est une construction absurde au point de vue juridique, säger EGON ZWEIF, La réforme électorale en Autriche, Revue de droit public, 1907 n:o 2—3, Extrait s. 48. — Jfr dock schweiziska och amerikanska förhållanden — Österrike hör ju närmast till förbundsstatens typ.

⁵ Minoritetsanträge s. XXIII och Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 613.

⁶ Från oppositionshåll föreslogs kvalificerad majoritet vid beslutsfattande i landtdag ang. valplikten — till minoriteternas skydd. Ett sådant riksstadgande vore, menades emellertid från annat håll, ett »ingrepp i landsstatuterna». Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 614. Öfver hufvud spelade i denna fråga liksom i så många andra autonomistiska och antiautonomistiska böjelser sin roll. — Polackarne voro t. ex. för, rutenerna mot bestämmanderättens förläggande till landtdagarna. Anf. st. s. 614 f. Ett kompromissförslag såg också dagen. Landtdagarna skulle få bestämma om

Så blef också, såsom antytt, det definitiva beslutet den *fakultativa* valplikten. Sista momentet af § 4 i Reichsratswahlordnung af 26 januari 1907 låter: »Landslagstiftningen kan bestämma, att de inom vederbörande land valberättigade äro förpliktade att vid val af medlemmar af Abgeordnetenhaus utöfva den aktiva valrätten. I detta fall förbehålles landslagstiftningen utfärdandet af närmare föreskrifter öfver valplikten, isynnerhet utfärdandet af exekutiv- och straffbestämmelser under eventuellt införande af mandatförfarande»¹.

Genom denna anordning har tydligen möjlighet blifvit beredd för en stor ojämnhet med hänsyn till den viktigaste politiska rättigheten i Österrike. I den faktiska utöfningen blir den individuella valrätten i kronländer utan valplikt af helt annan »röstkraft» än i kronländer med². Det är ytterligare en tillsats i den valrättens *olikhet* i Österrike som eljest skarpast framträder i fråga om representantplatsernas fördelning mellan de skilda nationaliteter, hvilka slitas om den politiska makten³. Här gäller olikheten dock icke direkt dessa motsatser, utan, såsom vi funnit, kronländerna, men den kan gifvetvis tänkas hafva en återverkan på de förra; det är den numerärt starkaste nationaliteten i kronlandets landtdag, som dikterar beslutet för eller mot valplikten och därvid sannolikt låter hänsynen till det egna intresset verka mest afgörande.

För den fakultativa karaktär, som Österrike gifvit sitt valpliktsinstitut har det icke, såsom naturligt är, ansetts föreligga några lämplighetsskäl i valpliktens klassiska land, Belgien. Icke heller Spanien har låtit sina stadganden därom påverkas av några decentralistiska betänkligheter, liksom ej heller i vårt land tankar i dylikt syfte framträdt. I vissa schweiziska kantoner däremot har valplikten gjorts fakultativ, i det att åt *kommunerna* öfverlåtits

valpliktens införande men vid dess utgestaltande vara bundna av de grunder, som i RRWO borde vara stadgade. Verh. d. Wahlref. Aussch s. 596.

¹ Summarisk processart: straffet ådömes utan föregående domstolsförhandling och går i verkställighet, om ej inom viss tid gensaga göres gällande, i hvilket fall saken upptages till förnyad pröfning.

² Jfr EGON ZWEIG, a. a. s. 48. Han finner det f. ö. jämväl med rätta öfverraskande, att en så utomordentligt viktig bestämmelse som valplikten har, hvad dess princip beträffar, sin plats icke i grundlagen utan i vallagen.

³ Se förf:s. Den Österrik. valref. från nationalitetsproblemets synpunkt, Statsvet. Tidskr. 1910, s. 112 f.

att efter sitt godfinnande låta den politiska valrätten blifva obligatorisk eller icke¹ — alltså ett ännu längre steg än i Österrike i riktning af statsvalrättens påverkan genom lokala beslut.

Den anvisning, som sålunda gifvits åt lantdagarna att eventuellt göra utöfvandet af valrätten obligatoriskt, följdes omedelbart, den 13 februari, af *Nedre Österrikes* landtdag² och sedan före slutet af samma års (1907) första tredjedel (30 mars—11 april) af representationerna i *Schlesien*, *Vorarlberg*, *Mähren*, *Salzburg*, och *Öfre Österrike*³. Då de allmänna nyvalen d. 8 april 1911 utskrefvos, hade *Krain* (20 juni 1910) och *Bukovina* (11 febr. 1911) tillkommit⁴. Med denna institutets utbredning ställer sig saken så, att inemot en tredjedel af Österrikes befolkning lefver under rösttvång, återstoden åtnjuter frihet att använda eller icke använda sin valrätt.

Vid utarbetandet af sin valpliktslag hade föregångslandet, Nedre Österrike, såsom af framställningen ofvan (s. 25) framgår, rättsliga förebilder tillgängliga i de lagar, som i en del schweiziska kantoner samt i Belgien reglera institutet ifråga. Men därjämte stodo till buds ett stort antal i åtskilliga parlament, särskildt det franska, väckta förslag. Spaniens valpliktsinstitut är däremot yngre än Österrikes — det förras vallag, däri hithörande bestämmelser återfinnas, är af den 8 augusti 1907, medan det sistnämndas, såsom nämnt, är daterad den 26 januari s. å. Från ännu senare tid härrör den likaledes å s. 25 omnämnda italienska kgl. propositionen (den 21 december 1910).

De öfriga ofvan uppräknade kronländernas valpliktslagar äro i det stora hela — bortsedt från några smärre afvikelser — lika-

¹ TRIEPEL, a. a. s. 17.

² Gesetz vom 13 Februar 1907, Nied. Ö. Landesgesetz- und Verordnungsblatt Nr 6, womit in Gemässheit des § 4 der mit dem Gesetze vom 26 Jänner 1907, RGBL. Nr 17, erlassenen Reichsratswahlordnung im Erzherzogtume Österreich unter der Enns die Wahlpflicht eingeführt wird.

³ »Öfvervägande konservativa landtdagar», säger KJELLÉN, i *Det nya Sverige* s. 299. I Schlesien och Salzburg skulle emellertid valplikten endast vara ett experiment, i det att den nämligen antogs att gälla endast t. o. m: den 31 december 1912.

⁴ Reichsgesetzblatt 1911, XXVII. Jfr Statesmans Yearbook 1912 s. 607 och HAUKE, Die Entwickl. d. öff. Rechts in Öst., Jahrb. d. öff. Recht IV (1912) s. 462.

lydande med Nedre Österrikes¹. Vi skola taga en öfversikt af det Österrikiska valpliktsinstitutets hufvudpunkter — under jämförelse särskildt med motsvarande stadganden i Belgien och Spanien.

Hvad först beträffar själfva *innehållet* i valplikten, så skulle denna kunna sägas vara på olika sätt bestämd i dels Reichsratswahlordnung § 4, dels valpliktslagarnas §§ 1, dels slutligen valreformutskottets »Bericht». I förstnämnda lagrum heter det: »att utöfva den aktiva valrätten». Valpliktslagarna åter säga: »att infinna sig inför valkommissionen och aflämna sin röstsedel». Det kan möjligen sättas ifråga, huruvida det förra uttrycket inrymmer hvad det senare uppenbarligen gör, nämligen rätten att aflämna blanka röstsedlar². Vid hemlig omröstning skulle ju dock åtlydanden af ett sådant förbud näppeligen kunna kontrolleras utan införande af speciella, tillkonstlade regler³. Valpliktslagarna äro emellertid icke så drakoniska utan fordra endast nedläggandet i valurnan af en röstsedel, den må innehålla något namn eller icke.

Ännu liberalare konsekvenser med afseende på valpliktens innehåll skulle man emellertid kunna draga ur de ord, hvarmed valreformutskottet i sitt memorial kännetecknar densamma. Man läser där, att valplikten »mindre framställer sig som ett tvång till val än som en förpliktelse för väljaren att personligen öfvervara en aktion, som är att i offentligt intresse verkställa»⁴. Här nämnes intet om nödvändigheten att aflämna röstsedel. Snarare låter

¹ De österrikiska valpliktslagarna finnas vidfogade en hel del editioner af den nya vallagen. Så t. ex. hos SCAPINELLI, Das allgemeine, gleiche und direkte Wahlrecht, Wien 1907 (den nedre-österrikiska lagen), äfvensom i ett »Nachtrag» (de öfriga utom Krains o. Bukovinas) AUSTERLITZ, Das neue Wahlrecht, GELLER, Die Wahlreformgesetze und die neue Reichsratswahlordnung, GIEGL, Die Vorschriften üb. Reichsvertretung und Reichsratswahl, 1907 (i dessa tre blott Nedre-Österrikes). Äfven hos KELSEN, a. a. s. 41 (Nedre Österrikes) och SPIRA, a. a. s. 219 (Nedre Österrikes, men med omnämnande i noterna af detaljafvikelser uti de öfriga valpliktslagarna — utom Krains o. Bukovinas — från förebilden), m. fl.

² Jfr KELSEN, a. a. s. 39: »Den som aflämnar en blank röstsedel utöfvar just *icke* sin valrätt».

³ T. ex. att endast officiella tryckta valsedlar få användas och bestämmelser införas angående hvem eller hvilka namn valsedeln skall anses afse för den händelse samtliga namn äro strukna.

⁴ Bericht d. Wahlref. Aussch. s. 8.

dét, som om valpliktsbegreppet uttömde sig i skyldigheten att *personligen infinna sig vid valtillfället* och sålunda vore af liknande natur som den »Erscheinungspflicht», hvilken gällde och gäller för de schweiziska »Landsgemeinde»-kantonerna (ehuru där i regel utan några straffbestämmelser)¹. En tysk valpliktsteoretiker, HERRFÜRTH, nöjer sig med en dylik begränsning af tvånget. Han fordrar endast väljarens närvaro vid valakten, med rätt för honom att förklara sig icke ärna rösta².

Lika litet som de österrikiska valpliktslagarna varit så stränga som Reichsratswahlordnung § 4, lika litet ha de emellertid, såsom deras ofvan anförda definition visar, varit så liberala som valreformutskottets »Bericht». De hålla en medelväg. Den valberättigade har icke blott att inställa sig vid valtillfället, utan måste också nedlägga sin röstsedel i valurnan, men har rätt att rösta blankt. De ifrågavarande valpliktslagarnas definition torde sammanfalla med den belgiska grundlagens, som i sin art. 48 säger: »Le vote est obligatoire», därmed betecknande valplikten såsom skyldighet att delta i omröstningen, och likaledes med den belgiska vallagens: »prendre part au scrutin»³. Denna bestämmelse af institutets innehåll motsvaras likaledes af den spanska vallagens; där heter det: »rösta» eller »delta i omröstningen» (»votar») resp. »vid valet afgifva sin röst»⁴.

Till valpliktens rättsinstitut hör med nödvändighet bestämmelsen om *straff* för ohörsamhet mot lagbudet. Endast så kan det gifvetvis blifva verkligt effektivt, nå sitt syfte, som är valab-

¹ Se RYFFEL, Die schweiz. Landsgemeinden (1904) s. 277 f. och SPIRA, a. a. s. 201 f.

² HERRFÜRTH, Reichstagswahlrecht und Wahlpflicht, »Deutsche Juristenzeitung» 1896. Jfr SPIRA, a. a. s. 176 ff. o. VUTKOVICH, a. a. s. 34 f. Den förre nämner ett franskt förslag 1903, enligt hvilket »valplikten» skulle inskränka sig till skyldigheten att senast före omröstningens slut skriftligen eller telegrafiskt underrätta mären om afsikten att icke delta i valet (utan motivering). A. a. s. 180.

³ Code électorale art. 220.

⁴ Ley electoral de 8 de Agosto 1907 art. 2 och 84. De spanska valpliktsbestämmelserna finnas återgifna hos POSADA, Die politische Reform Spaniens, Jahrbuch d. öff. Recht d. Gegenwart Bd II (1908), s. 452 och 453 not 1. Editioner af vallagen äro utgifna t. ex. i »Biblioteca de Gaceta Administrativa» (1909) och af LON Y ALBAREDA (1907).

stinensens nedbringande till ett minimum. Därförutan vore det en »lex imperfecta». I den formen förekommer den »obligatoriska» valrätten i vissa schweiziska kantoner (liksom närvaroplikten vid Landsgemeindeförsamlingarna, såsom ofvan antydts, oftast saknar straffhotets garanti); så ock i Mexico och några mellanamerikanska stater. Valplikten är där, för att använda SPIRAS uttryck, blott »deklaratoriskt fastställd»,¹ endast helt platoniskt förkunnad. Tydligen är detta icke någon valplikt i juridisk mening². Något dylikt var emellertid det högsta, som institutets motståndare i Österrike skulle vilja medgifva — ett uttalande att deltagandet i valen vore en moralisk förpliktelse³.

Denna ofullgångna form fick valtvångsbestämmelsen icke. Bestämmandet af straffarterna är emellertid den krångligaste punkten i frågan. Straffen få hvarken vara för drakoniska eller för obetydliga, de måste vara på en gång måttliga och effektiva. De måste därjämte graderas i mån af abstinensens upprepande.

VUTKOVICH hade rekommenderat den *belgiska* straffskalan med kombinerade straff⁴. Enligt den belgiska vallagen straffas första förfallolösa frånvaron med efter omständigheterna antingen »une réprimande», d. ä. en officiell erinran eller skrapa, eller med böter från en till tre francs. Vid första återfall (inom sex år) stegras böterna till 3 à 25 francs. På andra återfallet (inom tio år) följer likaledes böter inom samma gränser, men därjämte tillkommer ett ambitionsstraff: de försumliga väljarnas namn anslås under en månad å kommunalhuset. Fjärde gången åter (inom femton år) som vederbörande är utan laga orsak borta från valurnan, tillämpas först och främst samma straff (böter och »affichering»); dessutom drabbas den skyldige af ett straff, om hvars logiska berättigande mycket har kifvats⁵, men hvars effektivitet erkännes.

¹ A. a. s. 91 f.

² »Il n'y a pas d'obligation sans sanction» yttrade den belgiske politikern Woeste vid den obligatoriska valrättens behandling i belgiska representantkammaren 30 maj 1893, cit. af COUTANT, Vote obligatoire (1898) s. 176.

³ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 615.

⁴ A. a. sidd. 104 och 118.

⁵ KELSEN finner det absurdt, a. a. s. 40: noten. SPIRA desslikes, a. a., s. 119 och annorstädes. Han finner det ock för drakoniskt. F. ö. har ju äfven bötesstraffet och afficheringen kritiserats.

äfvén af vissa motståndare till valplikten,¹ en »capitis deminutio», som består däri, att han för tio år strykes ur röstlängden, och som ytterligare skärpes genom stadgandet, att han icke under denna tid kan erhålla någon utnämning eller befordran eller utmärkelse, vare sig af regeringen eller af provinsiella eller kommunala förvaltningsmyndigheter.²

Den spanska vallagens stadganden om valpliktens straffsanktioner påminna om de belgiska. De synas emellertid vara strängare än dessa. Liksom i Belgien drabbas den skyldige första gången med böter: 2 % af kronoskatten »ända till dess han deltagit i ett annat val»; men vidare heter det, att om väljaren uppbär lön, honorar eller ränta af stat, provins eller kommun, så skall därifrån, likaledes intill nästa val, göras ett afdrag af 1 %. Till detta straff af ekonomisk natur lägges emellertid redan vid denna första abstinens — hvad som i Belgien kommer i fråga först vid återfall — ambitionsstraffet »affichage», offentliggörande af vederbörandes namn »såsom klander för att han icke uppfyllt sina medborgerliga skyldigheter»; och det tillägges, att om den bestraffade väljaren är inne på förvaltningsbanan, skall vid eventuell befordran hänsyn tagas till denna anmärkning. För upprepadt uteblifvande (den spanska lagen har icke särskilda bestämmelser angående återfallens ordningsföljd) stadgas samma straff samt dessutom diskvalifikation med hänsyn till offentliga ämbeten (intill nästa val, i hvilket han deltagit), en påföljd som alltså i Spanien inträder redan andra gången, i Belgien däremot först den fjärde.³

Man lägger märke till en grundsats, som i den spanska vallagen kommit till tydligt uttryck, nämligen att de stadgade bö-

¹ T. ex. SPIRA, a. a. s. 113 ff.

² Code électorale art. 223.

³ Ley electoral art. 84. Tidsbestämningen i Belgien, tio år, är emellertid strängare än i Spanien, men så gäller det också, såsom nämnt, i det förra landet fjärde abstinensstillfället, i det senare redan det andra. — I den spanska vallagens art. 85 tillägges att för att få bekläda ett offentligt ämbete, har den, som tillryggalagt det tjugofemte lefnadsåret (= den politiska myndighetsåldern), att förete intyg, att han vid de senaste valen i sin valkrets har gjort bruk af sin valrätt, eller att han är befriad från den lagliga förpliktelsen.

terna må stå i proportion till den dömdes ekonomiska ställning. Härigenom har den velat minska afståndet med afseende på straffets kännbarhet mellan rik och fattig.

Medan den spanska lagstiftningen sålunda accepterat den belgiska mångfalden af straffarter (utom »réprimande» och strykning ur röstlängden),¹ så hafva de österrikiska valpliktslagarna icke följt den af »mönsterstaten» gifna anvisningen — om också de olika straffarterna berörts under debatten. De hafva i stället i likhet med de schweiziska lagarna nöjt sig med en enda straffart, böter, och äro så till vida mildare än de båda andra monarkiernas. I den ofvan s. 45 omnämnda minoritetsmotionen däremot föreslogs ett tillägg till det för tredje gången ådömda bötesstraffet, nämligen förlust för sex år af aktiv och passiv valrätt till representanthuset.²

För bötesbeloppet stadga de österrikiska vallagarna ett minimum af 1 och ett maximum af 50 österrikiska kronor.³ De schweiziska bötesbestämmelserna äro i det hela blygsammare, olika i olika kantoner: det rör sig i allmänhet om sådana belopp som från 1 till 4 francs. De belgiska hafva, såsom vi funnit, ett minimum, som ungefär sammanfaller med det österrikiska (1 franc) men ett maximum af endast 3 resp. 25 francs; där tillkomma ju emellertid andra straff. De spanska åter sakna gränsbestämmelser och äro f. ö. i detta hänseende icke jämförliga.

Vidare har man i Österrike upptagit samma idé som sedan, såsom ofvan nämnts, realiserades i den spanska vallagen: hänsyn till betalningsförmågan vid böternas ådömande. Men medan denna idé i Spanien tagit gestalt i en fix bestämmelse, som gör böterna proportionella till kronoskatten, är det motsvarande stadgandet i Österrike af mera diskretionär natur: »Vid afmätandet af straffet», heter det, »skall hänsyn tagas till den valberättigades personliga

¹ Det omnämnda italienska regeringsförslaget 1910 stadgar böter och diskvalifikation med hänsyn till utnämning eller befordran såsom ämbetsman äfvensom dekorering. Se Bulletin analytique des principaux documents parlementaires (Paris 1911) n:o 36 s. 3.

² Minoritetsantråge s. XXIII och Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 613.

³ Valpliktslagarnas § 2, 1:sta momentet. En österrik. krona = c:ca 75 öre. En franc = c:ca 72 öre. Nyssnämnda minoritetsförslag ville sätta maximum till 100 kr.

förhållanden och ekonomiska läge»¹. Äfven denna synpunkt hade med styrka betonats af VUTKOVICH² och jämväl kommit fram i valreformutskottet³. Därmed har man velat minska vidden af den anmärkningen, att penningstraffet drabbar blott de fattigare, men däremot är ett overksamhet medel mot bemedlade valabstinenter.⁴

Hvad så beträffar återfall i abstinensens förseelse, nöja sig de österrikiska lagarna äfven här med ett allmänt stadgande. »Vid förnyadt uteblifvande», säga de, »skall straffet afmätas högre inom de i första momentet fastställda måtten»⁵. Möjligheten att öka bötesbeloppet vid återfall föreligger icke i Spanien, där ingen böteslatitud är stadgad, men väl i Belgien, där sådan finnes. I det sistnämnda landets vallag finner man emellertid därjämte — i motsats till den diskretionära österrikiska bestämmelsen — en fix höjning af de båda yttersta gränserna för strafflatituden i händelse av itererad abstinens. Därtill kommer ju den likaledes fixa gradering, som tilläggsstraffen af annan natur än ekonomisk i framför allt Belgien, men äfven, ehuru med endast en stegring, i Spanien utgöra⁶.

Det framgår, att de österrikiska straffbestämmelserna — från sedt böternas maximum och minimum — äro, både rörande penningstraffens proportionalitet och deras höjning vid återfall, hållna i generella ordalag, lämnande fritt spelrum åt den dömande myn-

¹ Valpliktslagarna § 2, andra momentet, första punkten.

² A. a. s. 110 ff. — Jfr ock G. MEYER, a. a. s. 658.

³ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 564. Böterna borde sättas lika med »personalinkomstskatten» för ett år.

⁴ A. st. s. 565. Jfr ofvan s. 42 o. 52. Jfr ock SPIRA a. a. s. 105. Då man där läser, att »hittills har också ingen valpliktslag upptagit en proportionell höjning af penningstraffen», så förefaller det underligt, dels att förefintligheten af de anförda österrikiska bestämmelserna icke inverkat i någon mån modifierande på denna sats, dels framför allt att ingen reservation gjorts för de spanska stadgandena. Men Spira tyckes ö. h. icke känna till valplikten i Spanien. En annan sak är Sp:s anmärkning, att äfven proportionellt afpassade böter betyder mindre för den bemedlade

⁵ Valpliktslagarna § 2, andra momentet, andra punkten. I Öfre Österrikes valpliktslag finnes ingen bestämmelse om högre straffmått vid återfall.

⁶ De belgiska stadgandena om viss maximitid mellan en valabstinens och en följande, för att den senare skall räknas såsom itererad valabstinens, saknas i både Österrike och Spanien, men finnas däremot i det italienska förslaget 1910.

dighetens befogenhet att efter sitt omdöme taga hänsyn till sig företeende särskilda omständigheter.

Liksom den belgiska ha också de österrikiska valpliktslagarna förbjudit bötesstraffets omvandling i frihetsstraff. Det synes vara en äfven i litteraturen allmänt antagen grundsats¹.

Gifvetvis kunna icke *alla* valabstinenter af lagen betraktas såsom straffbara. Den måste uppenbarligen göra undantag för sådana, som af tvingande orsaker hållits borta från valurnan. Den måste räkna med berättigade *ursäktsgrunder*. Här möta vi en annan hufvudpunkt i frågan.

Vid fastställandet af normerna för de anförda ursäktsgrundernas bedömande hafva valpliktslagstiftarne gått till väga på tvänne sätt. I Belgien öfverlåtes det sålunda åt vederbörande myndighet att godtaga eller icke godtaga de förebragta skälen. Afgörande är helt allmänt »le fondement de ces excuses»². Hemort i Schweiz har däremot det motsatta systemet haft: *uppräkninngen* af de förhållanden, hvilka äro att anse såsom tillbörliga skäl till frånvaro vid valet, stundom med en väl långt drifven detaljering.

Endast *en* af de österrikiska valpliktslagarna har följt det belgiska exemplet. Det är Öfre Österrikes. Den underlåter sålunda att fixt specificera de laga förfallogrunderna och gifver den dömande myndigheten en fri diskretionär befogenhet. Den väljare anses urskuldad, »med afseende å hvilken, under billigt hänsynstagande till alla förhållanden, icke med sannolikhet kan antagas, att han blef borta från valhandlingen endast för att undandraga sig valplikten»³. Af dylik läggning var jämväl det ofvan (s. 45) omtalade minoritetsförslaget i valreformutskottet, som afsåg ett valpliktsstadgande för hela riket. Detta inskränkte sig till frasen »triftige Entschuldigungsgründe».

¹ Valpliktslagens § 8. (Så icke öfverallt i Schweiz. Se RYFFEL, a. st.) Däremot kunna de utmätas. »Die Geldstrafen», heter det nämligen i samma §, »werden in Wege der politischen Exekution eingebracht». De inflyta i fattigvårdsfonderna.

² Code électorale art. 221.

³ Den öfre-österrikiska valpliktslagen § 2. I § 4 sista mom. nämnas emellertid några *exempel* (se nedan s. 58 not 2).

De öfriga valpliktslagarna i Österrike hafva däremot samtliga rättat sig efter det schweiziska föredömet, i likhet med hvad senare äfven den spanska gjort¹, ehuru väl på båda ställena med inrymmande i uppräknigen äfven af ganska tånjbara ursäkt-kategorier². Med hänsyn till de spanska hithörande bestämmel-serna får man skilja på allmänna stadganden, afseende *alla* medborgare, och speciella, som från förpliktelsen att rösta undantaga vissa röstberättigade medborgargrupper, nämligen »klerus, första instansdomare i deras ämbetsområde och notarii publici i den valkrets, där de ha sin verksamhet»³. Någon motsvarighet till de senare finnes icke i de österrikiska valpliktslagarna⁴. Det enda, som med hänsyn till särskilda röstberättigade stadgas, är, att det medgifves frihet från valplikt åt väljare, hvilkas ämbetsplikter (i Mähren blott om de äro »ouppskjutbara») lägga beslag på dem. I öfrigt hafva alla, som hafva rätten, också plikten, såvida de icke befinna sig i någon af de situationer, som kunna inträffa för hvem som helst och som lagen uppräknar.

Dessa generella ursäktgrunder äro något mera specificerade än de spanska. Den för de öfriga valpliktslagarna i de flesta punkter typiska nedre-österrikiska lagen fastslår såsom laga skäl till frånvaro: sjukdom eller bräcklighet, tjänsteplikter »eller eljest ouppskjutbara yrkesplikter», resa utanför Nedre Österrike⁵, »familjemedlemmars sjukdom» eller »andra ouppskjutbara familjeangelägenheter», slutligen trafikstörningar »eller andra tvingande omständigheter»⁶. Endast Mähren och Schlesien hafva därjämte efter

¹ Jämväl det italienska förslaget 1910.

² Äfven VUTKOVICH anbefaller uppräknigen såsom »exemplikative» uppdragande en gräns för domarens diskretionära makt. A. a. s. 120 f.

³ Ley electoral art. 2. — Jfr det italienska förslaget 1910, som har liknande, ehuru något mera omfattande specialundantag från valplikten, bl. a. under vissa förhållanden hälsovårdens utöfvare.

⁴ En helt annan sak är, att riksrådvalordningens § 7 undantager från *valrätten* en medborgargrupp: militärpersoner.

⁵ Den mähriska valpliktslagen stadgar: resa minst 25 km. från valorten.

⁶ Den nedre-österrikiska valpliktslagen § 3. — AUSTERLITZ tillägger exempelvis, att som ursäktgrund måste ock gälla, att man infunnit sig i vallokalen, men icke tillåtits rösta eller fått vänta i kön så länge, att den till förfogande stående tiden gått till ända — väl ett exempel på en »tvingande omständighet». A. a. s. 86.

schweiziskt mönster (t. ex. Thurgau) upptagit hög ålder: 70 år (i Thurgau redan 60 år), hvilket äfven är fallet med de spanska valpliktsstadgandena¹. Som man finner och såsom nyss nämndes, äro vissa af de uppräknade ursäcksgrunderna så elastiska, att de inrymma ett ganska stort svängrum för den dömande myndighetens fria värdering af de förebrakta motivens vikt.

Slutligen är att särskildt framhäfva ännu ett förhållande, som berättigar uteblifvandet från röstningen. Valpliktslagarna stadga såsom förutsättning, för att en abstinent öfver hufvud må ådömas straff, att han fått sig »*legitimationskort*» (se ofvan s. 43) tillståndt. Att icke hafva erhållit sådant är, således också en laga ursäcksgrund².

En tredje hufvudpunkt med afseende på den obligatoriska valrättens organisation — jämte frågan om straffen och ursäcksgrunderna — är spörsmålet om det lämpliga *forum* för afdömande af förseelser mot valpliktsbudet. Olika system hafva härvidlag tillämpats. Hade de österrikiska valpliktslagarna följt Belgiens exempel, så skulle de åt domstol uppdragit ifrågavarande befogenhet. Där låter man nämligen fredsdomaren (under viss samverkan med poliskommissarien och allmänne åklagaren) handhafva straff- och ursäcksbestämmelsernas tillämpning³. I Österrike har man emellertid gått en annan väg, i det att förvaltningsmyndighet utrustats med behörighet i sagda hänseende (liksom anmärkning mot röstlängd afgöres i samma väg).

Den administrativa myndighet, som gjorts till forum, är »*Bezirkshauptmannschaft*» (i Wien och vissa andra städer magistraten), d. ä. den kollegiala styrelsen för de förvaltningsenheter, »*Bezirke*».

¹ Ley electoral art. 2. Den italienska regeringspropositionen 1910 nämner åldern 65 år. — Den spanska vallagens art. 84, fjärde stycket, uppräknar i öfrigt såsom befriande faktorer: egenskapen att hafva varit valkretsens kandidat eller dess fullmäktige, vidare sjukdom, frånvaro till följd af berättigad orsak »eller annan omständighet af analog beskaffenhet».

² Nedre Österrikes valpliktslag § 6. A dessa legitimationskorts bak-sida skola enl. § 9 i de flesta lagarna valpliktsbestämmelserna vara tryckta, liksom de skola upptagas i kungörelsen om nya val, äfvensom före valet anslås offentligt i kommunerna.

³ Code électoral art. 220—222.

i hvilka ett kronland är indeladt, mellanledet mellan detta och kommunen.¹ Det är, som antydt, samma myndighet, som har ått afgöra besvär emot röstlängd. Af dem, som i valreformutskottet föreslogo den fakultativa valpliktens införande, ansågs den valet ledande »valkommissionen» — vid hvars bildande offentlig myndighet och kommunalrepresentationen samverka² — vara bäst ägnad att ådöma försumlighetsstraffen, bättre än domstolarna eller förvaltningsmyndigheterna³. Häremot gjordes från andra håll gällande, att åt sagda valkommission omöjligen kunde inrymmas jurisdiktionsrätt framför allt därför, att den saknade de nödiga garantierna för ett opartiskt bedömande; »den sammansattes hufvudsakligen under politiska synpunkter»⁴.

Det återstår — efter vidrörandet af de tre nu framhåfva hufvudpunkterna — att nämna några ord om det rättsliga *förfaringssättet* i Österrike uti valpliktsmålen.

Med ledning af de lokala anteckningarna öfver i valet icke deltagande röstberättigade utfärdar kretsmyndigheten för hvar och en sådan ett strafföfögande (under förutsättning, såsom ofvan nämnts, att han erhållit legitimationskort), för den händelse »den valberättigade icke senast inom en frist af åtta dagar efter valdagen muntligen eller skriftligen hos vederbörbörande offentliga kretsmyndighet urskuldar icke-utföfvandet af sin valrätt». Tydligt är det därvid icke tillräckligt att endast påstå en ursäcksgrund,

¹ SPIRA finner icke denna anordning tillfredsställande med hänsyn till utslagens egenskap af objektiva eller deras anseende såsom sådana. A. a. s. 129.

² Valkommissionen består af 7 eller 5 medlemmar; 3 resp. 2 väljas af den kommunala representationen, andra 3 resp. 2 af regeringsombudet »valkommissarien»; den sjunde resp. femte utses genom kooptation. Riksrådsvallagen §§ 18 och 19.

³ Verh. d. Wahlref. Aussch. s. 560.

⁴ A. st. s. 565 o. annorstädes. — VUTKOVICH framhåfver bland andra möjligheter: förvaltningsdomstolar af första instans (där sådana finnas), egna valrättsdomstolar, jurydomstolar. A. a. s. 118 ff. I Spanien döma på i lagen bestämdt sätt sammansatta s. k. »municipaljuntor», i hvilka sitta kommunalfullmäktige med högsta röstetal, f. d. militärer och civila ämbetsmän, presidenter för vissa föreningar, högstbeskattade o. a. Ley electoral art. 84 och 11.

utan måste detta påstående, »om så erfordras», styrkas genom åvägabringande af bevis »eller på eljest trovärdigt sätt.»¹

Den nedre-österrikiska valpliktslagen — liksom jämväl de öfriga utom Öfre-Österrikes — talar endast om ursäktgrundernas anförande *efter* valet, stadgar icke uttryckligen om möjligheten att redan i förväg framställa sådana. Enligt den öfre-österrikiska däremot serjes härför genom bestämmelsen, att den s. k. »valkommissarien» (en officiell funktionär vid valkommissionens sida) »har att mottaga inkomna skriftliga ursäkter och omedelbart efter valhandlingen förelägga dem för valortens offentliga kretsmyndighet.»² AUSTERLITZ synes emellertid anse, att — trots frånvaron af särskilda bestämmelser — det äfven i de öfriga valpliktsländerna går an att redan före valet ursäkta sig.³

I Belgien är fredsdomaren både första och *sista* instans i valpliktsmål. Enligt dess vallag § 222 faller han utslag »utan appell». Den enda möjlighet till rättelse, som där består, är ett stadgande i den följande paragrafen, att den dömde kan inom sex månader opponera mot domen, sålunda vädja från den illa underrättade fredsdomaren till den bättre.

I Österrike har man icke i detta stycke gått den väg, som den belgiska vallagen anvisar.

Här har den af domen träffade först och främst liknande rättsmedel som i Belgien. Han kan — inom åtta dagar — inlägga protest hos samma myndighet, som afkunnat utslaget.⁴ Försitter han fatalierna, vinner det provisoriska förfogandet laga kraft. Men »genom den i rätt tid framställda invändningen inställes strafförfogandet». Befinnes ursäkten acceptabel, är därmed

¹ Nedre Österrikes valpliktslag § 6. — I Öfre Österrike och Bukovina är fristen 14 dagar, i alla öfriga valpliktsland som i N.-Ö.

² Den öfre-österrikiska valpliktslagen § 4. Den tillägger: »Valkommissionen är berättigad att i en från valakterna särskild berättelse fastställa förhandenvarande af densamma bekanta ursäktgrunder, t. ex. sjukdom, trafikstörningar, förhinder genom ouppskjutbara yrkesplikter o. s. v.» Kretsmyndigheten kan på grund häraf fritaga abstinenten, äfvensom på grund af egen kännedom om förefintlig ursäkt (§ 5). Jfr ofvan s. 54 om ursäktgrundernas generella formulering i samma lag.

³ A. a. s. 84.

⁴ Denna rättighet till invändning innebär, säger AUSTERLITZ, »ingen- ting annat än ännu ett tillfälle att förebringa sin ursäkt». A. a. s. 84.

saken utagerad. I motsatt fall består emellertid, i olikhet med förhållandet i Belgien, ännu en möjlighet.¹ Genom stadgandet, att för strafförfarandet gälla »de allmänna föreskrifterna för förfarandet i de till de offentliga förvaltningsmyndigheternas tjänsteförrättning hörande öfverträdelsefallen», har nämligen beredts möjlighet till *besvär* öfver det straff, som af »Bezirksregierung» blifvit ådömdt. Denna är sålunda endast första instans. Från densamma kan vädjas till högre myndighet, till kronlandsregeringen. Jämväl den spanska vallagstiftningen inrymmer möjligheten af utslagets öfverklagande.²

Vi hafva tagit kännedom om hufvudpunkterna i den politiska debatten i Österrike om valpliktsinstitutet. Vi hafva också lärt känna den organisation, det erhållit i de kronländer, med hvilkas vallagstiftning det införlifvats. Det skulle återstå att skärskåda den politiska statistikens utsagor angående valpliktsbudets rent numeriska verkningar. Vi skola på denna punkt fatta oss kort. När man finner, att Belgien ståtar med en frekvenssiffra på 95 % af de vid valen till dess riksdag röstberättigade, medan i medeltal för det nordliga Västeuropas stater endast 73,8 % deltaga³, kan man omöjligen fränskrifva valplikten egenskapen af effektivitet, äfven om jämväl andra faktorer äro att taga med i räkningen såsom medverkande till den höga siffran.

De österrikiska siffrorna jäfva icke heller denna uppfattning. SPÏRA anför ur valstatistiken från 1907, att af 100 röstberättigade i kronländer *utan* valplikt genomsnittligen 81,13 (med frånräknande af Karstländerna 82,6) % deltog i de allmänna valen till den nedre kammaren. Motsvarande siffra för länderna *med* valplikt var 93 %.⁴ Skillnaden är ju icke så öfvervældigande, men en

¹ Nedre-Österrikes valpliktslag § 7. I Öfre Österrike är fristen lik som vid första ursäktsmöjligheten 14 dagar.

² Andra och sista instans är här för hvarje provins »provinsialjuntan», sammansatt af officiella medlemmar, ordförander i advokatkollegier, ordförandena i vissa ekonomiska och andra korporationer, o. s. v. Ley electoral art. 11.

³ SUNDBÄRG, Aperçus statistiques internationaux, XIe année (1908) s. 159.

⁴ A. a. s. 226 ff.

uppenbar sådan är det i alla fall. Icke heller dömer statistiken valplikten för de *blanka* sedlarnas skull: 3 på 1000 i de förra länderna, 14 i de senare — en tydlig ökning, men dock icke af allt för graverande art.

Det är icke på detta fält, kampen för och mot den allmänna valplikten är att utkämpa. Säkerligen bjuder däremot det praktiska genomförandet på svårigheter, om icke just i så hög grad hvad angår sådana frågor som straff, ursäktsgrunder, forum etc., så dock med hänsyn till framför allt nödvändigheten att i stater med spridda befolkningsförhållanden neutralisera afståndets betydande verkningar.

Men om äfven detta kan öfvervinnas, så återstår såsom problemets kardinalpunkt spørsmålet, huruvida valplikten är ett statsintressets postulat eller tvärtom. Hvad det här gäller, är att träffa ett afgörande i frågan, om med valplikten icke äro följaktiga ogynnsamma verkningar, som uppväga eller öfverväga behaget af stegringen i antalet röstande till ett maximum, och om således valabstinensen icke hellre bör bekämpas med andra, om ock icke så radikala, valtekniska medel samt genom politiskt upplysnings- och uppfostringsarbete.

Journalistik och journalisternas utbildning.

Af

Redaktör **Ragnar Lundborg.**

I och med den stora utveckling tidningsväsendet gjort under senare tider har frågan om journalisternas utbildning blifvit allt mera brännande. Samtidigt som man inom olika läger har fullt klart för sig, att journalistiken är ett fritt yrke och att rekryteringen till densamma ej får hämmas af några examenskrankor, torde man dock numera allmänt inse fördelen af, att tillgång finnes till särskild journalistisk utbildning. »Man födes till journalist», detta är ett slagord, som man ofta får höra. Naturligtvis har det berättigande så tillvida, att ingen, som ej har speciella anlag för pressarbete, bör ägna sig åt detsamma. Men är ej detta gällande för alla yrkesgrenar? Eller för att endast taga ett par exempel: en person, som ej har anlag för läkarens kall bör ej ägna sig åt detsamma, och den som ej passar till diplomat eller konsul bör ej gå in i Utrikesdepartementets tjänst.

Det synes vara alldeles själfklart, att det vore till största gagn för den, som tror sig kunna fylla en tidningsmans ansvarsfulla värf, att han i vårt land kunde erhålla undervisning, som alldeles särskildt vore honom nyttig i hans blifvande arbete. Många ämnen, som journalisten behöfver sätta sig in i, finnas ju redan nu vid universiteten och högskolorna, men vid sidan däraf har det vuxit fram, en helt ny vetenskap, som ock fordrar sin plats, och det är journalistiken.

Undertecknad har förra året såsom statens stipendiat företagit en två månaders studieresa i Tyskland och Schweiz för att studera där befintlig undervisning för journalister, och kommer jag att här i kort sammandrag af min till K. M:jt inlämnade reseberättelse meddela en del rön, som jag gjort under denna färd, samt framställa ett förslag till journalistisk undervisning i vårt land¹.

¹ Jag företog min studieresa 10 Maj—9 Juli samt inlämnade den 24 Oktober min berättelse därom till Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Den vetenskapliga undervisningen i journalistik sker på tvänne olika sätt. Den ena typen är representerad af Journalisten Hochschule i Berlin, en högskola i Paris samt särskilda journalisthögskolor äfvensom fakulteter och sektioner vid universitetet i Förenta Staterna, den andra af de schweiziska och tyska universitet, där journalistik är införlivadt i den juridisk-statsvetenskapliga eller filosofiska fakulteten.

Journalisten Hochschule i Berlin är en enskild undervisningsanstalt, som grundades 1889 af Dr. Jur. Richard Wrede, som allt fortfarande leder densamma. Den hufvudsakliga undervisningen bedrifves af dr. Wrede själf, och de resurser högskolan förfogar öfver äro tämligen anspråkslösa. Den har ej heller förmått häfda någon framträdande ställning, hvarken vetenskapligt eller inom tidningsmannavärlden. Dr. Wrede är en framstående journalist samt har äfven utgifvit beaktansvärda pedagogiska arbeten i journalistik¹, men Journalisten Hochschule kan det oaktadt, af skäl som jag ofvan anförde, ej fullt sägas fylla måttet. De amerikanska undervisningsanstalterna däremot ha både goda ekonomiska resurser och stå under tillräcklig kontroll samt torde också vara af stor betydelse för Amerikas pressväsende².

Det är af stort teoretiskt intresse att taga närmare kännedom om, hvilka ämnen, som förefinnas vid den berlinska journalisthögskolan. Studietiden är i regel fyra terminer, och fördelningen af föreläsningar och seminarieöfningar på de olika terminerna äro följande:

Första terminen.

Praktisk journalistik. Journalistik propedädeutik. Journalistisk anatomisk patologi. Estetiska öfningar. Referat och korrespondenser. Tidningsväsendets historia och teknik. Stenografi.

Andra terminen.

Pressrätt. Statsvetenskapligt-politiska öfningar. Stilöfningar. Romankritik. Musikkritik. Talarkonst och minnesförmåga. Facktidskriftsväsendet.

Tredje terminen.

Praktisk journalistik. Stilöfningar. Illustrerad tidskriftsväsende. Teaterkritik. Konstkritik. Referat och korrespondenser. Annonsering.

¹ Bland dem »Handbuch der Journalistik». Berlin 1902.

² För att göra min undersökning så fullständig som möjligt korresponderade jag under min färd med några af de mera betydande amerikanska universitet, där journalistisk undervisning bedrifves.

Fjärde terminen.

Praktisk journalistik. Statsvetenskapligt-politiska öfningar. Teaterkritik. Romankritik. Konstkritik. Musikkritik.

Inträdesfordringarna till högskolan äro rätt låga. Vid densamma afläggas examen, som i regel får ske tidigast, när vederbörande kandidat under tredje terminen besöker högskolan och utfört tillräckliga skriftliga arbeten, som visa hans journalistiska förmåga. Examen är dels skriftlig, dels muntlig. Den förra måste afläggas i minst två af nedanstående fack: 1) Tysk politik jämte stats- och förvaltningsrätt, 2) utlandspolitik, 3) socialpolitik och statsvetenskap, 4) handelsjournalistik, 5) följetong, 6) lokala nyheter, dagsnyheter och blandade nyheter, 7) facktidningsväsendet, 8) illustrerad tidningsväsende. I hvarje fack fordras utförande af två själfständiga artiklar, äfvensom redigerande ur tillgängligt stoff af vederbörande afdelning af en tidning eller tidskrift. Den muntliga examen omfattar förutom valda specialämnen äfven tidningsväsendets historia och teknik samt pressrätt.

Vid *École des hautes études sociales i Paris*, som är en mycket ansedd fri högskola, finnes en särskild fakultet för journalistisk undervisning¹. Läsåret 1912—1913 undervisas i politik, sociologi, historia, pressens historia samt pressrätt, hvarjämte gifvas praktiska öfningar. Såväl de senare som föreläsningarna ledas af en mängd framstående vetenskapsmän och journalister. Efter i regel 2 års studier kunna eleverna förvärfva sig högskolans diplom.

Den typ af journalistisk undervisning, som jag nu omnämnt, är enligt min tanke ej den förmånligaste. Journalisten behöfver ingen särskild högskola eller fakultet för sin räkning, då de ämnen han har behof att inhämta kunskap i, i all hufvudsak äro desamma, som redan nu finnas inom andra högskolors ram. Bästa typen för undervisning i journalistik representeras enligt hvad jag kan finna, först och främst af Heidelbergs universitet. Detta är också det första i Europa, som infört utbildning för journalister, och den man, som har en banbrytande betydelse därvidlag är Prof. Dr. A. Koch. Det är hans ovanskliga ära att hafva fört journalistiken upp på ett vetenskapligt plan. Egentligen är han professor i historia, som han på eget initiativ ombildat till att bli »den offentliga meningens, pressens och journalistikens i Tyskland historia, väsende och betydelse». Dessutom håller han vid universitetet seminarieöfningar öfver »införande i journalistik». En timmes föreläsning och två timmars seminarieöfningar hållas i veckan. Tillströmningen af studenter är mycket stor, och många nationaliteter äro representerade. Prof. Koch tillhör filosofiska fakulteten, men hans undervisning följes af personer från samtliga fakulteter.

¹ École de journalisme et de préparation à la vie publique.

En del af hans lärjungar ämnar aktivt ägna sig åt pressen, en stor del kommer dock att efter sin afgang från universitetet gå in på skilda lefnadsbanor.

Prof. Koch har visat vägen. Det har behöfts årtal, innan man från rent akademiskt håll lagt bort sin misstro mot journalistiken, den yngsta bland vetenskaperna. Det behöfdes en man sådan som Koch att röja väg. Han har gått fram energiskt och målmedvetet och har lyckats. Man får hoppas, att det ej skall dröja så länge, innan Heidelbergs universitet fullt officiellt får en lärostol i journalistik. Förslag därom har redan varit före i badensiska landtdagen.

Prof. Koch har i Schweiz fått tvänne efterföljare, nämligen chefredaktörerna, Dr. jur. Wettstein i Zürich och Dr. jur. Bühler i Bern, hvilka äro docenter i journalistik vid nämnda båda städers universitet. Journalistik är där officiellt införd som akademiskt läroämne inom juridiskt-statsvetenskapliga fakulteten och kan sålunda medtagas i examen samt göras till föremål för doktorsafhandling.

Vid Leipzigs universitet föreläser sedan 1892 professorn i statsvetenskap, Geheimehofrat Dr. Karl Bücher öfver »Tidningsväsendets historia, organisation och teknik», öfver hvilket ämne han förut sedan 1884 föreläst i Basel. Några seminarieöfningar i journalistik äro ej anordnade, men enligt hvad prof. Bücher meddelat mig kommer ett journalistiskt seminarium att i sinom tid grundas med medel, som ställts till förfogande genom en donation. För dem som närmare intressera sig för B:s uppfattning af pressen och dess betydelse ber jag att få hänvisa till hans afhandling därom i det samlingsverk, Handbuch der Politik af samtidens främsta statsvetenskapsmän i Tyskland, som nyligen utkommit i sitt sista häfte¹. Prof. Bücher undervisar äfven vid handelshögskolan i Leipzig.

Vid handelshögskolan i Berlin slutligen föreläser redaktör Norden i egenskap af docent öfver »handelsjournalistik och ekonomiskt reportage», hvori han äfven har seminarieöfningar. I öfrigt torde, såvidt jag kunnat erfara, direkt journalistisk utbildning ej förekomma vid något annat tyskt eller öfverhufvudtaget europeiskt universitet².

I min reseberättelse till Kungl. Maj:t har jag äfven framställt ett förslag till införande af journalistisk undervisning i vårt land. Det är min bestämde öfvertygelse, att det vore till största fördel, om ej endast de unga män och kvinnor, som ägna sig åt akademiska studier, finge komma i åtnjutande af dylik undervisning utan äfven unga journalister med bristande kompetens för universitetsstudier, som varit ute i praktiskt arbete ett eller annat år.

¹ Handbuch der Politik: Die Presse. Band I, sid. 262.

² Sporadiskt har sådan undervisning ägt rum bl. a. vid handelshögskolan i Köln samt tekniska högskolan i Danzig.

Vi äga sedan några år i Sverige en på fullt vetenskaplig grund hvilande högskola, vid hvilken jag tror, att det vore alldeles särskildt lämpligt att inrätta en lärostol i journalistik. Det är Handelshögskolan i Stockholm, som ehuru närmast afsedd för merkantilvetenskaplig undervisning bland sina läroämnen har flera, som kunnat vara journalisten till nytta. Fordringarna för inträde till Handelshögskolan äro ej så stränga som till universiteten, ehuru såsom dess rektor prof. Hallendorff uttalat, dess lärjungar vid sitt inträde »böra ha nått samma mognad som våra studenter i allmänhet». Under den tid Handelshögskolan varit i verksamhet har den visat, att den är en institution för allvarlig och gedigen forskning under ledning af framstående vetenskapsmän. Vid densamma lämnas undervisning i statsvetenskap, rättsvetenskap, ekonomisk geografi, handelsteknik, i hvilka ämnen finnas professorer, samt tyska, engelska, franska och ryska, hvori lektorer undervisa. Alla dessa fack, med undantag af det för speciellt affärsmannen betydelsefulla ämnet handelsteknik, äro ju ock till största gagn för journalisten.

Undervisningen vid Handelshögskolan bedrivs liksom vid andra högskolor medels föreläsningar och seminarieöfningar samt resulterar efter i regel två års studier i afläggande af examen, som omfattar minst fyra ämnen. Af dem äro nationalekonomi med statistik samt handelsteknik obligatoriska och har vederbörande kandidat att välja mellan ekonomisk geografi samt stats- och rättsvetenskap, äfvensom att medtaga ett af språken. Mitt förslag går ut på att vid högskolan införes äfven undervisning i journalistik, till en början med en docentur, som dock snarast borde utvecklas till en professor. Detta ämne skulle vara obligatoriskt för de journalistiska studerandena i stället för handelsteknik, och skulle dessa senare i öfrigt fritt få utvälja minst tre ämnen, däraf dock obligatoriskt två, som äro representerade af professorer.

Det förefaller mig ej otänkbart, att Handelskögskolan af disponibla medel skulle vilja inrätta en dylik docentur, till hvars innehafvare lämpligast borde utses någon i Stockholm aktivt verksam journalist. Om högskolan med egna tillgångar ej ännu ser sig i stånd att göra ett dylikt arrangement, kunde möjligen tidsningsmannaorganisationerna anskaffa medel, då något större belopp ej till en början erfordrades.

Fördelen att förlägga journalistisk undervisning till Stockholm synes mig påtaglig icke minst från den synpunkten, att där finnes en så stor kontingent af Sveriges journalistkår, äfvensom att där borde kunna beredas studerande från landsorten möjlighet till tillfälligt arbete under deras studietid. Genom att förlägga undervisningen speciellt till Handelshögskolan bereder man tillträde till densamma åt en talrikare kategori studerande än om den ägde rum vid något af statsuniversiteten eller Stockholms och Göteborgs högskolor.

Anordningen i Leipzig, som jag ofvan omnämmt, torde vara

synnerligen förmånlig. Det vore något att tänka på äfven för Sverige. Vore det så omöjligt, att med tiden journalistik infördes som läroämne vid såväl Handelshögskolan som Stockholms högskola med samma lärare och för kontinuitetens skull gemensam undervisning? Jag tror det ej. Fördelen för dem af Handelshögskolans lärjungar, som ej ha examenskompetens till inträde vid universiteten, att vid Handelshögskolan få aflägga examen, har jag nyss berört. Infördes journalistik äfven vid Stockholms högskola, kunde de af dess studenter, som önskade fördjupa sig i ämnet, fortsätta sina studier utöfver Handelshögskolans mått. Ämnet kunde medtagas exempelvis i fil. lic. examen eller juridisk examen, som lägger hufvudvikten på de politiska disciplinerna, samt äfven göras till föremål för en doktorsafhandling.

Frågan om journalistutbildningen väntar sin snara lösning. Den berör ej endast tidningsmännen själfva utan är en angelägenhet af största betydelse för samhället i dess helhet.

Till red. insända skrifter:

- Arbetarskyddet*. Tidskrift för arbetarskydd och socialförsäkring. Organ för Föreningen för arbetarskydd. Utg.: ALBERT EISEN. 1913. N:r 1. Sthlm. 1913.
- Arbetsstatistisk Tidskrift*, utg. af Industristyrelsen i Finland. Årg. 6. N:r 5. Hfors 1912.
- Det nya Sverige*, utg. af ADRIAN MOLIN. Årg. 6. H. 8. Årg. 7. H. 1. Sthlm 1912 o. 1913.
- Finsk Tidskrift*, utg. af R. F. v. WILLEBRAND. T. LXXIII. H. V—VI. Hfors 1912.
- Försäkringsföreningens Tidskrift*. 1912. H. 5. Sthlm 1913.
- Göteborgs Statistik*. Bostadsräkningen och bostadsundersökningen i Göteborg, afscende förhållandena den 31 december 1910. På uppdrag af kommittén för Göteborgs kommunalstatistik utförd af C. A. TISELIUS. Gtbrg. 1912.
- Historisk Tidskrift*, utg. af Svenska Historiska Föreningen genom TORVALD HÖJER. Årg. 32. H. 3. Sthlm 1912.
- Industria*. Svenska arbetsgifvareföreningens tidning, utg. af AXEL BRUNIUS. Årg. VIII. N:r 23—26. Sthlm 1912.
- K. Kommerskollegium*. Statens förlikningsmäns för medling i arbetstvister verksamhet under år 1911. Sthlm 1912.
- Mercator*. Tidskrift för Finlands näringslif. Årg. VII. N:r 48—52. Årg. VIII. N:r 1—4. Hfors 1912 o. 1913.
- Nationaløkonomisk Tidsskrift*. Udg. af Nationaløkonomisk Forenings Bestyrelse. Red. ADOLPH JENSEN. 1912. H. 6. Kbhvn.
- Nordisk Tidskrift* för vetenskap, konst och industri, utg. af Letterstedtska Föreningen. Red. OSCAR MONTELIUS. 1912. H. 7—8. Sthlm 1912.
- Samling af anmälningar till sjukkasregisteret*. 1912. N:r 3. Sthlm 1912.
- Skogsvårdsföreningens Tidskrift*. Red. GUNNAR SCHOTTE. Årg. 10. H. 10—12. Sthlm 1912.
- Social Tidskrift*. Årg. XII. H. 10. Årg. XIII. H. 1. Sthlm 1912 o. 1913.
- Sociata Meddelanden*, utg. af K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik. 1912. N:r 10—11. Sthlm 1912.
- Statistisk Månadsskrift*, utg. af Stockholms stads statistiska kontor. Årg. VII. H. 10—11. Sthlm 1912.
- Statistisk Årsbok för Göteborg*. Arg. XII. 1911. Afd. I. Gtbrg 1913.
- Svensk Tidskrift*, utg. af ELI F. HECKSCHER och GÖSTA BAGGE. Årg. II. H. 7—8. Sthlm 1912.
- Tiden*. Månadsskrift för socialistisk kritik och politik. Utg. af Sveriges socialdemokratiska arbetarparti. Red. HJALMAR BRANTING och RICKARD SANDLER. Årg. 4. N:r 11—12. Sthlm 1912.
- Tidsskrift for Retsvidenskab*, udg. af Bestyrelsen for den Stang'ske Stiftelse i Christiania. Aarg 25. H. 3—4. Kria 1912.
- Birck, L. V.*, Ejendomsskatter og Ejendomspriser. En studie. Kbhvn 1912.
- Larsson, Yngve*, Inkorporerings-problemet. Stadsområdets förändringar med särskild hänsyn till svensk förvaltningspraxis. I—II. (Svenska Stadsförbundets Skriftserie. Sjätte bandet). Sthlm 1912.
- Silfving, J. L.*, Arbetarna och kristendomen. Några lärdomar från England. Med ett förord af Rektor Natanael Beskow. Falköping 1912.
- Willgren, Karl*, Bondefrigörelsen i mellersta och östra Europa. Hfors 1912.
- Wohlin, Nils*, Den svenska jordstyckningspolitiken i de 18:de och 19:de århundradena. Akademisk afhandling. Sthlm 1912.

Brand- och Lif-
försäkringsaktiebolaget

 SKÅNE

 Malmö

≡ Samtliga fonder ¹/₁ 1913 ≡
öfver 33,000,000 kr.,

däraf garantifondsförbindelser 10,800,000 kr.

■ ■ ■

Meddelar **brand-** och **lifförsäkringar.**

■ ■ ■

För bolagets lifförsäkringsrörelse gälla nya, af Kungl. Maj:t i Nov. 1910 fastställda grunder, innebärande ytterst tidsenliga och liberala försäkringsvillkor. Bolagets nya prospekt af 1911 innehåller en rikedom på försäkringskombinationer, delvis för vårt land nya, och tillhandahålles på begäran hos bolagets agenter.

■ ■ ■

≡ Lifräntor ≡ Pensioner ≡